د پوهنې وزارت

ټولنیزلوستونه

پنځم ټولګی

Ketabton.com

ټولنیزلوستونه د پنځم ټولګی لپاره

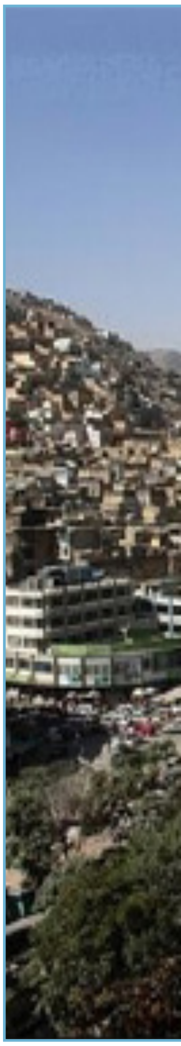

۱۳۹۹ هـ. ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
دا عزت د هر افغان دی
کور د سولي کور د توري
هر بچي يي قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی
د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو
د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي
پاميريان، نورستانيان
براهوي دي، قزلباش دي
هم ايماق، هم پشه يان
دا هيواد به تل ځليږي
لکه لمر پر شنه آسمان
په سينه کې د آسيا به
لکه زړه وي جاويدان
نوم د حق مو دی رهبر
وايو الله اکبر وايو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د پوهنې وزارت

ټولنیز لوستونه

پنځم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۹ هـ . ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: ټولنیز علوم

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د ټولنیزو علومو څانګې علمي او مسلکي غړي

اېډیټ کوونکي: د پښتو ژبې د اېډیټ د څانګې علمي غړي

ټولګی: پنځم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکی: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکی: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۹ هجري شمسي

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو سره قانوني چلند کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې د وزیر پیغام

اقرأ باسم ربک

د لوی او ښښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې موږ ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهي لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو.

څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمریز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د ګران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده‌کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدینو شوراګانې د هېواد د پوهنیز نظام شپږګوني بنسټیز عناصر بلل کیږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنسټیزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونیز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړیتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځیو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونیزو تأسیساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کیفیت او توزیع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. موږ په دې باور یو، چې د باکیفیته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنیو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو څخه په درناوي هیله کوم، چې د هېواد بچیانو ته دې د درسي کتابونو په تدریس، او د محتوا په لېږدولو کې، هیڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په دیني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زیار او کوښښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤولیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې د نن ورځې ګران زده‌کوونکي به سبا د یوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولنې متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځیرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدریس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونیز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه ستړې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له درباره څخه دوی ته په دې سپیڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بریا غواړم.

د معیاري او پرمختللي ښوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هیله چې وګړي یې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دکتور محمد میرویس بلخي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلیک

شمېره	سرلیکونه	مخونه
١	ټولنه څه وايي؟	١
٢	انسان او ټولنه	٣
٣	ټولنيزې اړيکې	٥
٤	سولې ته د ټولنې اړتيا	٧
٥	د انسان حقوقه	٩
٦	ټولنيز خدمتونه	١١
٧	ښوونه او روزنه	١٣
٨	عامه روغتيا	١٥
٩	اوبه رسول	١٧
١٠	برېښنا	١٩
١١	مخابرات	٢١
١٢	د ډاک خدمتونه	٢٣
١٣	ټولنيزې رسنۍ	٢٥
١٤	انټرنېټ	٢٧
١٥	ترانسپورټ	٢٩
١٦	ښاروالي	٣١
١٧	پوليس	٣٣
١٨	د ترافيك پوليس	٣٥
١٩	كرنه	٣٧
٢٠	حبوبات	٣٩
٢١	صنعتي او طبي نباتات	٤١
٢٢	مېوې	٤٣
٢٣	سابه	٤٥
٢٤	مال ساتنه	٤٧
٢٥	پسونه	٤٩
٢٦	غوايي	٥١
٢٧	آس	٥٣
٢٨	اوبښ	٥٥
٢٩	د چرګانو فارم	٥٧
٣٠	د كبانو فارم	٥٩
٣١	د صنايعو اهميت	٦١
٣٢	لاسي صنايع	٦٣
٣٣	غالۍ اوبدل	٦٥
٣٤	چمياري	٦٧

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېره	سرليکونه	مخونه
۳۵	خامک گنډل	۶۹
۳٦	ماشيني صنايع	۷۱
۳۷	د نساجيو او اوبدلو کارخانه	۷۳
۳۸	د درمل جوړولو صنعت	۷۵
۳۹	د سمنټ جوړولو فابريکې	۷۷
٤۰	درانه او سپک صنايع	۷۹
٤۱	تور او رنګه فلزات	۸۱
٤۲	ترکاڼي او حجاري	۸۳

شمېره	سرليکونه	مخونه
٤۳	سوداګري	۸۵
٤٤	داخلي سوداګري	۸۷
٤۵	بهرنۍ سوداګري	۸۹
٤٦	زموږ د هېواد بندرونه	۹۱
٤۷	د ژوند چاپېريال	۹۳
٤۸	اقليم	۹۵
٤۹	د افغانستان اقليم	۹۷
۵۰	د برېښنا توليد	۹۹
۵۱	د افغانستان کانونه او طبيعي زېرمې	۱۰۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنه

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.

- د ټولنې په مفهوم پوه شي.
- انسان به د ټولنیز موجود په توگه و پېژني.
- د ټولنې په پرمختگ کې د ټولنیزو اړیکو ارزښت تشریح کړای شي.
- د سولې، پخلاینې او انسان دوستۍ سره یې مینه او علاقه زیاته شي.
- خپل او د نورو حقونه و پېژني او هغو ته درناوی وکړي.

لومړی لوست

ټولنه څه ته وايي؟

پوښتنه: ستاسو په آند، ټولنه څه ته وايي؟

ټولنه د خلکو هغې ډلې ته ویل کېږي چې ډېره موده یې سره یو ځای ژوند کړی وي، گډه سیمه یې په واک کې وي او گډې موخې ولري.

د بېلگې په توگه: هغه خلک چې په یوه کلي کې ژوند کوي، د یوې کلیوالې ټولنې خلک دي، د کلیو د اوسېدونکو گډه موخه دا ده چې د مال ساتنې او نورو چارو له لارې یو له بل سره مرسته کوي او خپل ژوند سمبالوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کلیو د خلکو شمېر لږ وي نو له دې امله کلی یوه وړه ټولنه ده.

په یوه ښوونځي کې زده کوونکي او ښوونکي هم د یوې کوچنۍ ټولنې وګړي دي، د دې ډلې ګډه موخه د علم او پوهې زده کول دي.

هغه خلک چې په یوه هېواد کې ژوند کوي، د یوې لویې ټولنې وګړي ګڼل کېږي چې هغې ته ملت ویل کېږي.

ټول مسلمانان چې په بېلابېلو هېوادونو کې ژوند کوي،د یوې لویې ټولنې وګړي دي چې د اسلامي امت په نامه یادېږي.

فعالیت

د لویو او کوچنیو ټولنو د توپیر په اړه په ډلو کې خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- ټولنه څه ته وايي؟

٢- د یوې کوچنۍ ټولنې، لکه: د ښوونځي، موخې څه دي؟

٣- کلیوال خلک له کومې لارې څخه د خپل ژوند اړتیاوې پوره کوي؟

کورنۍ دنده

د ټولنې په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان او ټولنه

پوښتنه

ستاسو په آند، انسان او ټولنه په خپلو کې څه اړیکې لري؟

ټولنه د انسانانو د راټولیدلو او د هغوی د دوه اړخیزو فعالیتونو څخه منځ ته راغلې ده چې یوځای سره ژوند کوي او ګډو موخو ته د رسیدو لپاره یو له بل سره مرسته کوي.

د انسان له ځانګړنو څخه یوه هم د هغه د ټولنیزو اړیکو درلودل دي.انسان په یوازې ځان د خپلو اړتیاوو د پوره کولو وس نه لري. له دې کبله، ټولنیز ژوند ته اړتیا لري چې په ټولنه کې خپلې اړتیاوې پوره کړي.

د ټولنې هرغړی کولای شي چې له تاسو سره د ستونزو په وخت کې مرسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي او ټولنه کولای شي چې له تاسو سره په جسمي، عاطفي او مالي برخو کې مرسته وکړي. خلک تل په خپلو کې د اړیکو د ټینګښت لپاره کوښښ کوي، د هغوی دغه اړیکې، قوانین او مقررات رامنځته کوي چې ټولنه منظموي.

موږ ته په کار دي په هغو تصمیمونو کې چې په ټولنه کې د ګډو موخو د رسېدلو لپاره نیول کېږي، د ټولنې د یو ښه او منظم غړي په توګه مرسته وکړو؛ یو بل ته لاسونه ورکړو او په ګډه د یوې ښې ټولنې په جوړولو کې کوښښ وکړو.

فعالیت

په ډلو کې د انسان او ټولنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- انسان په یوازې ځان خپلې اړتیا وې پوره کولای شي؟

۲- ټولنه له تاسو سره څه مرسته کولی شي؟

۳- د یوې ښې ټولنې د جوړولو لپاره څه باید وکړو؟

کورنۍ دنده

د انسان او ټولنې د اړیکو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنیزې اړیکې

پوښتنه

ستاسو په آند، انسانان کولای شي چې له نورو سره له اړیکو پرته په ټولنه کې ژوند وکړي؟

انسانان کولای شي چې یو له بل سره اړیکې ټینګې کړي او خپل مقصد یوبل ته ځرګند کړي.

نوی زېږېدلی ماشوم په ژړا سره مور او پلار پوهوي چې وږی شوی یم، خو کله چې مور شي خپله خوښي په موسکا سره ځرګندوي.

ماشوم له نورو سره د اړیکو ټینګولو او د خپلو غوښتنو د پوهولو ډېر لږ توان لري، خو څومره چې لويیږي، خبرې او اشارې زده کوي چې د هغو په واسطه کولای شي له نورو سره اړیکې ټینګې کړي.

هېڅوک په یوازې ځان نه شی کولی چې خپلې اړتیاوې پوره کړي، نو ځکه یو د بل مرستې او لاس نیوي ته اړتیا لري. په خپلو کې د مرستې او اړیکو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټینګولو په ترځ کې کولای شي چې خپلې اړتیاوې په آسانۍ سره پوره کړي.
نن ورځ د ټکنالوژۍ په پرمختګ سره د خلکو ترمنځ اړیکې د ډله ییزو ارتباطي وسایلو، لکه: موبایل، کمپیوټر، انټرنېټ او د داسې نورو له لارې ډېرې آسانې شوې دي. ژبه، په بشري ټولنه کې د اړیکو نیولو یوه مهمه وسیله ده.
انسان د ژبې په واسطه کولای شي چې ډېر مشکل مفاهیم او احساسات نورو ته انتقال کړي. که چېرته انسان خپل مطلب نورو ته نه شوای وړاندې کولای، نو بشري پوهې به هېڅکله پرمختګ نه وای کړي.
موږ په داسې حال کې چې د خپلې کورنۍ غړي یو، د خپل کلي، ولسوالۍ، ښار او د هېواد له نورو وګړو سره هم اړیکې لرو. نو له دې امله، هرخومره چې له نورو سره زموږ اړیکې ډېرې وي، په هماغه کچه د خپلې ټولنې اړتیاوې په ښه ډول سره پوره کولای شو.

فعالیت

په ډلو کې د ټولنیزو اړیکو د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- له نورو سره اړیکې څه ګټه لري؟
۲- انسان کولای شي چې په یوازې توګه خپلې اړتیاوې پوره کړي؟
۳-د ټولنیزو اړیکو په ټینګښت کې ژبه څه رول لري؟

کورنۍ دنده

د ټولنیزو اړیکو په پرمختګ کې د ژبې د رول په اړه څوکرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سولې ته د ټولنې اړتیا

پوښتنه

څه فکر کوئ، موږ سولې ته ولې اړتیا لرو؟

سوله، روغې، آرامۍ او له جګړې څخه لرې ژوند ته وايي.

ډېر کلونه کيږي چې جګړې او ګډوډۍ زموږ خلکو او هېواد ته ډېر مالي او ځاني زيانونه اړولي دي. ځکه خو موږ له هر څه د مخه سولې ته ډېره اړتيا لرو، سوله د ژوند اړتيا ګڼو او سولې ته د رسيدلو لپاره کوښښونه کوو.

سوله او آرامي ټولنه د پرمختګ او پوهې پر لوري بيايي. په ټولنه کې د سولې او امن په راوستلو سره د خلکو ترمنځ اړيکې ټينګيږي او د ماشومانو او تنکيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوانانو لپاره د ښوونې او روزنې ښې زمينې برابرېږي، د غير قانوني کارونو مخه نيول کېږي او ځوانان کولای شي چې په ډاډه او آرام زړه خپلې زده کړې پرمخ بوځي.

له دې کبله د هېواد د هر وګړي اسلامي او انساني دنده ده، چې د سولې په ټينګښت کې زيار وباسي.

فعاليت

په ډلو کې د سولې د ګټو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- زموږ خلک سولې ته ولې اړتيا لري؟

٢- په کومو شرايطو کې کولای شو چې په ښه توګه تعليم او زده کړه وکړو؟

٣- د ټولنې د پرمختګ لپاره کوم شي ته اړتيا ده؟

کورنۍ دنده

د سولې د ښېګڼو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د انسان حقونه

پوښتنه

ستاسو په آند، انسان کوم حقونه لري؟

د قرآن کریم د لارښوونو او د بشر د حقونو له نړیوالې اعلامیې سره سم، د انسان حقونه دا دي:

د ژوند حق: د ژوند حق او ژوند الهي ورکړه ده. باید ټول انسانان د ځان او د نورو د ژوند ژغورنې او ساتنې لپاره هڅې وکړي، ځکه چې دا زموږ د ټولو انساني دنده ده. لکه څنګه چې خپل ژوند راباندې ګران دی، د نورو ژوند هم را باندې ګران وي نو لازمه ده چې د بل چا ژوند ته زیان ونه رسوو.

د زده کړې حق: هرڅوک حق لري چې زده کړه وکړي، په ښوونځیو او پوهنتونونو کې خپلو زده کړو ته دوام ورکړي.

د مالکیت حق: هرڅوک حق لري چې کور، ځمکه، موټر او داسې نور ولري، موږ مسلمانان باید د نورو ملکیت ته درناوی ولرو او د نورو په مال باندې زیاتی ونه کړو.

د اوسېدلو او ګرځېدو راګرځېدو حق: هرڅوک کولای شي چې په خپل هېواد کې کور ولري او په آزادۍ سره وګرځي.تاسو کولای شئ چې په افغانستان کې هرځای ته چې وغواړئ ولاړ شئ، هرچېرته چې وغواړئ ژوند وکړئ او د نړۍ هرځای ته چې وغواړئ سفر وکړئ.

د دندې او کار آزادي: هرڅوک حق لري چې د ځان لپاره له خپل توان او خوښې سره سم یوکسب او کار وټاکي.

د سالم چاپېریال د لرلو حق: هرڅوک حق لري چې په یوه پاک او سمسور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپېریال کې ژوند وکړي او حکومت باید په دې اړه له خلکو سره مرسته وکړي.

برابري: ټول انسانان په خپلوکې سره برابر او مساوي دي، هېڅوک حق نه لري چې د ژبې، مذهب، سیمې او نورو له کبله یو پر بل باندې ځان نبه وګڼي،موږ مسلمانان نه یوازې په خپلو کې مسلمانان وروڼه یو، بلکې په خپلو کې برابرهم یو.

د آزادۍ حق: آزادي او شخصي مصوونیت د هرانسان حق دی،باید چې هغه ته درناوي وکړو. هرهغه څه چې د ځان لپاره خوښوو، د نورو لپاره یې هم خوښ کړو او حق نه لرو چې د نورو آزادۍ ته زیان ورسوو.

د بیان آزادي: هرانسان حق لري هرڅه چې غواړي په ژبه یې ووایي،خو چې د اسلام د دین د اصولو پرخلاف نه وي او یا د نورو په زیان نه وي ترڅو د نورو حقونه تر پښو لاندې نه کړي، د بېلګې په توګه:موږ حق نه لرو چې نورو ته بد ووایو.

فعالیت

په ډلو کې د هرچا د حقونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ژوند حق بیان کړئ؟

۲- د انسان دحقونو نومونه واخلئ ؟

۳- د زده کړې حق څه شی دی، بیان یې کړئ؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د مالکیت د حق په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکي او سبا ته یې دې په ټولګي کې ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم څپرکی

ټولنیز خدمتونه

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.

- د ټولنیزو خدمتونو په مفهوم پوه شي.
- په هېواد کې د ښوونې او روزنې په بهیر پوه شي.
- د اوبو رسولو او د ځښلو د پاکو اوبو په ارزښت پوه شي.
- د عامې روغتیا په مفهوم او اهمیت پوه شي.
- د برښنا، مخابراتو، پوستې، انټرنېټ او ټولنیزو رسنیو د اهمیت په هکله توضیحات ورکړای شي.
- د ښاروالۍ، پولیسو او د ترافیکو د پولیسو سره د مرستې روحیه پیدا کړي.

شپږم لوست

ټولنیز خدمتونه

پوښتنه

ستاسو په آند، خلک ولې ټولنیزو خدمتونو ته اړتیا لري؟

پخوا به د انسان ډېرې اړتیاوې په کورنۍ او کلي کې پوره کېدلې، خو ورو ورو د ژوند د طریقو په بدلون سره د ټولو اړتیاوو پوره کول د کورنۍ له توان څخه بهر شو. د دې اړتیاوو د پوره کولو دنده ځانګړو ادارو ته چې د هغوی کار خلکو ته د ټولنیزو خدمتونو وړاندې کول دي، وسپارل شو.

نن همدغه اداري کوښښ کوي چې د خلکو فردي او ټولنیزې اړتیاوې پوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي؛ د بېلګې په توګه: خلک د تعلیمي اړتیاوو د پوره کولو لپاره ښوونځیو، پوهنتونو، د ژوند د چاپېریال سمسورتیا او پاکۍ لپاره ښاروالۍ، د تلو او راتلو د نقلیه وسایطو د نظم لپاره د ترافیکو پولیس، د اړیکو ټینګولو لپاره مخابراتو، د پولي خدمتونو لپاره بانک او د درملنې لپاره روغتیایي کلینیکونو او روغتونونو ته اړتیاوې لري.

د دولت په جوړښت کې وزارتونه او ادارې وي چې د هغوی دنده په یوه ځانګړې برخه کې خلکو ته د خدمتونو وړاندې کول دي؛ لکه: د پوهنې، عامې روغتیا، مخابراتو، کرنې، اقتصاد او داسې نور وزارتونه دي.

هرڅومره چې وزارتونه خلکو ته په خدمت کې بریالي وي، په هماغه اندازه هېواد پرمخ ځي او په پای کې به سوکاله، او ډاډمنه ټولنه ولرو.

فعالیت

په ډلو کې د ټولنیزو خدمتونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- پخوا به خلکو خپلې اړتیاوې څنګه پوره کولې؟

۲- د ټولنیزو خدمتونو ادارې څنګه منځ ته راغلې؟

۳- د ټولنیزو خدمتونو د څو بنسټونو نومونه واخلئ؟

کورنۍ دنده

ټولنیزو خدمتونو ته د خلکو د اړتیا په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښوونه او روزنه

پوښتنه

ستاسې په آند، ښوونه او روزنه څه ګټې لري؟

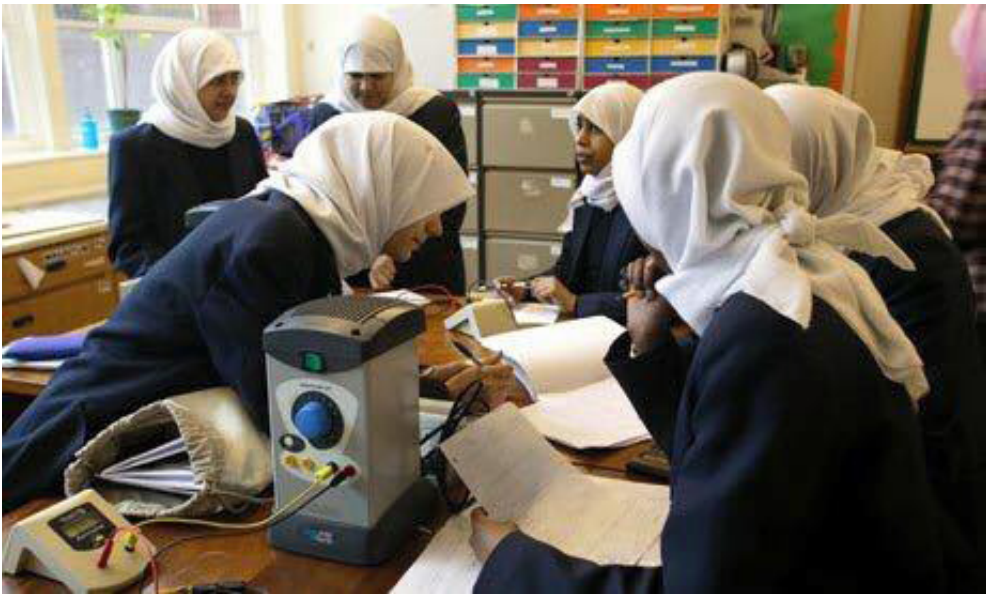

سالمه ښوونه او روزنه د ټولنې بنسټیزه اړتیا ده، چې انسانان ورته د نېکمرغه ژوند د تېرولو لپاره اړتیا لري. دې موخې ته د رسېدلو لپاره: وړکتونونه، ښوونځي، پوهنتونونه او داسې نور ښوونیز بنسټونه او مرکزونه جوړ شوي دي. د پوهنې او لوړو زده کړو وزارتونه د هېواد د ښوونیزو او روزنیزو بنسټونو په سرکې دي. ښوونځي، مدرسې، دارالمعلمینونه او داسې نور د پوهنې وزارت او پوهنتونونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوړو زده کړو په وزارت پورې اړه لري. ښوونه او روزنه د هر هېواد د پرمختګ او ترقۍ بنسټ دی.

فعالیت

په ډلو کې د ښوونې او روزنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱-د ښوونې او روزنې او د لوړو زده کړو بنسټونه کوم دي؟

۲-ښوونځي، مدرسې او دارالمعلمینونه په کوم وزارت پورې اړه لري؟

کورنۍ دنده

په خپلو کتابچو کې د ښوونې او روزنې د اهمیت په اړه څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عامه روغتیا

پوښتنه

ستاسو په آند، کوم شیان د ناروغۍ لامل کېږي؟

زموږ په دولتي تشکیلاتو کې د خلکو د روغتیا ساتنې لپاره، د عامې روغتیا وزارت په نامه یو وزارت شته. دا وزارت د هېواد د ټولو خلکو د روغتیا او درملنې مسؤولیت لري. د عامې روغتیا وزارت دندې په دوو اساسي برخو وېشل کېږي: د وقایې (له ناروغیو څخه د مخنیوې) برخه. دویم د ناروغیو د درملنې برخه. د عامې روغتیا وزارت له وقایې او ناروغیو څخه د مخنیوې برخه د پولیو، چیچک، شري، تیتانوس او داسې نور واکسینونه ماشومانو ته لګوي چې ماشومان د ناروغیو پر وړاندې وقایه شي؛ ځکه چې وقایه د درملنې په نسبت آسانه او ارزانه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هېواد په ټولو ولایتونو او ولسوالیو کې د روغتونو او کلینیکونو جوړول د عامې روغتیا د وزارت له دندو څخه دي. نن ورځ د دولتي روغتونونو ترڅنګ په هېواد کې زیات شخصي روغتونونه او کلینیکونه شته چې د خلکو روغتیایي خدمت کوي.

د هېواد د ټولو خلکو دنده ده چې د خپل ژوند د چاپېریال پاکوالي او ساتنې ته پام وکړي. په ناپاکه چاپېریال کې مچان، ماشي او میکروبونه وده او نمو کوي، چې د ډول ډول ناروغیو د پیدایښت او انتقال لامل کېږي. له دې امله موږ ټول باید خپلې جامې، کور، کوڅه، ښوونځی او د خپل ژوند چاپېریال پاک وساتو؛ کثافات په یوه معلوم ځای کې راټول کړو چې په بېلابېلو ناروغیو اخته نه شو.

فعالیت

په ډلو کې د عامې روغتیا د دندو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- د ناروغیو په وړاندې خپل ځانونه څنګه وقایه کولی شو؟

٢- ماشومانو ته واکسین ولې کېږي؟

٣- موږ او تاسو د خپل کور، کوڅې او ښار په پاکوالي کې څه دنده لرو؟

کورنۍ دنده

خپله روغتیا څنګه ساتلی شئ؟ په دې اړه یو مطلب ولیکئ او سبا ته یې په ټولګي کې خپلو ټولګیوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبه رسول

پوښتنه

ستاسې په آند، اوبه ولې تصفیه کوو؟

اوبه رسول يوه شبکه او دستګاه ده چې د چينو، سيندونو او د ځمکې لاندې اوبه د ځانګړو ماشينونو په واسطه په يوه ځای کې زېرمه کوي، د پاکوالي او صحي کولو څخه وروسته يې د پايپونو او نلونو په واسطه د سيمې خلکو ته توزيع کوي، زموږ د اړتيا وړ ټولې اوبه له باران يا له واورو څخه پوره کېږي چې يوه برخه يې د ځمکې لاندې زېرمه کېږي او نورې يې په سمندرونو کې تويږي. په هغو سيمو کې چې د اوبو رسولو سيستم نه شته، خلک د څاګانو، نهرونو او يا د سيندونو له اوبو څخه ګټه اخلي.

له دې مخکې چې د سيند يا څاګانو اوبه د پايپونو يا نلونو په واسطه د کورونو منځ ته وليږل شي، بايد پاکې شي، دا کار د اوبو په تصفيه خانه کې ترسره کېږي.

اوبه له تصفيې او پاکولو وروسته د پمپ په واسطه د اوبو (ذخيرې) ته ليږل کېږي.

هغه زېرمه تون (ذخيره) چې د يوې ناحيې اوبه پوره کوي بايد د يوې غونډۍ يا په اوچت ځای باندې جوړه شي چې د زېرمې اوچت والی پر اوبو دايمي فشار وارد کړي او هغه د پايپ په واسطه د کور د اوبو نل ته ورسوي.

د کورونو او کارخانو کارول شوې اوبه په معمولي ډول د صفايي لپاره، د ناپاکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوبو د تصفيې خــونو (تصفيه خانو) ته لېږل کېږي. وروسته بيا د پمپ په واسطه له ښار څخه بهر ته توېږي. په افغانستان کې د غيرمعياري سيپټيک څاګانو کيندل له يوې ورځې څخه بلې ته د پاکو اوبو د کثيفولو او د ښځلو د صحي اوبو د کمښت لامل ګرځي. زموږ په هېواد کې د پاکو اوبو لاس ته راوړل لويه ستونزه ده چې دغه ستونزې د ماشومانو د مړينې د زياتوالي او د هغې سيمې د خلکو د ډول ډول ناروغيو لامل ګرځي.

د پاکو اوبو په برابرولو او د چټلو اوبو د ايستلو د کانالونو په جوړولو سره چې د خلکو له اړينو اړتياوو څخه ګڼل کېږي، د يو پاک چاپېريال څخه برخمن کېږو او د ډول ډول ناروغيو مخه هم نيول کېږي. موږ ته په کار دي چې له اړتيا څخه پرته اوبه له چټلې څخه وساتو او بې ځايه يې ونه لګوو.

روښانه ده چې د ښځلو پاکو اوبو ته دخلکو لاس رسی يوې سالمې او روغې ټولنې ته زمينه برابروي.

فعاليت

په ډلو کې د ښځلو اوبو ته د اړتيا په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- اوبه رسول څه ته وايي؟

۲- که د ښځلو صحي اوبه نه وي څه راپېښېږي؟

۳- د چټلو اوبو (فاضلاب) د کانالونو نشتوالی څه زيان لري؟

کورنۍ دنده

د ښځلو د صحي اوبو د ګټو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

برېښنا

پوښتنه

ستاسو په آند، برېښنا څه ګټې لري؟

برېښنا هم د الله ﷻ د لويو نعمتونو څخه ده. برېښنا د اوبو، ګاز، نفت، باد او د هستوي انرژۍ څخه توليدېږي.

د برېښنا قوه د سيم يا کېبل په واسطه نورو ځايونو ته انتقالېږي. د برېښنا قوه د برېښنا د محرکه قوې په واسطه په فلزي هادي مزو کې حرکت کوي. په مزيوکې د برېښنا جريان ته برېښنا وېل کېږي.

برېښنا ډېرې ګټې لري، يوه ګټه يې د رڼا د انرژۍ توليد او روښنايي ده. نن خلک په ورځني ژوند کې له برېښنا څخه زياتې ګټې اخلي؛ د بېلګې په توګه: د کور په وسايلو کې، لکه: يخچال، کولر، راډيو، ټلويزيون او داسې نورو کې د برېښنا له انرژۍ څخه کار اخيستل کېږي. همدارنګه، برېښنا په صنعت، سوداګرۍ، طبابت او داسې نورو کې هم ډېر اهميت لري.

د برېښنا انرژي د خلکو لپاره د کارونو د آسانتيا او سهولت لامل کېږي. د برېښنايي وسايلو ډولونه، لکه: جارو، دجامو مينځلو ماشين، د برېښنا منقل او برېښنايي داش د کورنيو کارونه آسانه کړي دي. نن د برېښنا انرژي په ژوند کې دومره رول او اهميت لري چې پرته له هغې څخه ژوند کول ډېر ستونزمن دي. که احتياط

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورسره ونه شي، برېښنا لوی خطرونه رامنځته کوي. نو د برېښنا له انرژۍ څخه سمه ګټه اخېستنه او د لاندې محافظتي ټکو رعايت کول به هېڅکله نه هېروئ:

• د لينونو د لوڅېدلو په صورت کې دواړه لينونه يو له بل سره لګېږي چې د لويو اورونو د لګېدلو لامل کېږي.

•کله چې د برېښنا د لين په لوڅو ځايونو انسان ولګېږي، برېښنا يې نيسي. هرکله چې يو څوک برېښنا نيولی وي، د هغه د خلاصون لپاره بايد د برېښنا جريان پرې کړو. له دې پرته له دغه سړي سره تماس زموږ په بدن کې د برېښنا د سرايت لامل کېږي.

•د برېښنا له شارټ شويو وسايلو څخه بايد کار وانه خلو.

•هېڅکله د برېښنا په صندوق (جاين بکس) او لوڅو شويو او پرې شوو مزيو لاس مه وهی.

هغو اوبو، نمجنې ځمکې او ونو ته چې د برېښنا له مزيو سره تماس ولري، مه نږدې کېږئ.

•د اوراخېستنې په وخت کې بايد د برېښنا جريان قطع کړئ.

موږ بايد د برېښنا له زيات لګښت څخه ځانونه وساتو چې زموږ د نورو هېوادوالو کورونه هم روښانه شي.

فعاليت

په ډلو کې د برېښنا د خطرونو څخه د ځان ساتنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- برېښنا څه ګټې لري؟
۲- په سيم کې د برېښنا جريان ته څه شی وايي؟
۳- برېښنا د څه شي په واسطه نورو ځايونو ته لېږدول کېږي؟

کورنۍ دنده

په کور کې له کومو برېښنايي وسايلو څخه کار اخلئ؟ په دې اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخابرات

پوښتنه

ستاسو په آند، له خپلو دوستانو سره په دننه او بهرکې اړيکه څنګه نيولى شو؟

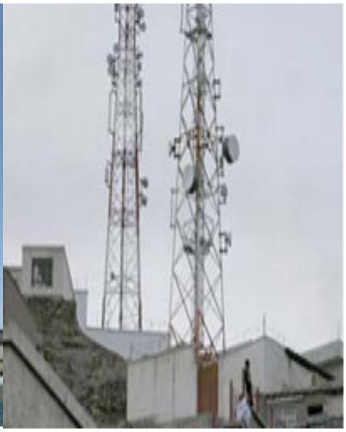

مخابرات د انسانانو ترمنځ د اړيکو نيولو او نږدې کېدلو وسيله ده. له مخابراتي وسايلو څخه په استفادې سره کولی شو په لږ وخت کې د نړۍ له پېښو څخه معلومات ترلاسه کړو.

پخوا چې ټليفون، مخابرې او نورنقليه وسايل نه وو، خلک به له يوه ځای څخه بل ځای ته پلي تلل. ليک او خبر رسولو به له يوه ځای څخه بل ځای ته ډېر وخت نيوه. زموږ په هېواد کې تلګراف لومړنۍ مخابراتي وسيله وه چې وکارول شوه.

د عصري مخابراتي وسايلو لکه: ټليفون، تلګراف، فکس او موبايل په منځ ته راتلو سره نن د خوځانيو په موده کې په ټوله نړۍ کې د دوستانو له احوال څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبربدلی شو.

د فکس ماشين د مهمو او اړينو اسنادو په انتقال کې ډېرې اسانتياوې را منځته کړې دي.

کمپيوټر يو مډرن ماشين دی چې د بشر زياتې اړتياوې پوره کولی شي. کمپيوټر هرډول معلومات په خپله حافظه کې ساتي چې د اړتيا په وخت کې ترې کاراخيستل کيږي.

فعاليت

په ډلو کې زموږ په هېواد کې د مخابراتي وسايلو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- د مخابراتي وسايلو د ډولونو نومونه واخلئ؟

٢- له کمپيوټر څخه د څه لپاره کار اخيستل کيږي؟

٣- له فکس څخه څه کار اخيستل کيږي؟

کورنۍ دنده

مخابراتي عصري وسايلو کومې اسانتياوې را منځ ته کړې دي؟ په دې اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډاګ خدمتونه

پوښتنه

څه فکر کوئ، چې له یوه ځای څخه بل ځای ته لیک څنګه استولی شو؟

ډاګ(پُسته) هغه مؤسسه ده چې د خلکو لخوا د ځینو ارتباطي اړتیاوو د پوره کولو لپاره منځ ته راغلې ده. د پست له لارې کولی شو لیک، د مبارکۍ کارتونه، کتاب، ورځپاڼې او داسې نور شیان نورو خلکو ته د هیواد په دننه او بهرکې واستوو.

د دې لپاره چې زموږ لیک زموږ مطلوب شخص ته په خپل وخت ورسیږي، باید د هغه له پاسه پستي ټکت ولګوو، د لیږدونکي او اخیستونکي آدرس د پاکټ پرشا باندې ولیکو او د ډاګ مسؤول ته یې وسپارو. په لیک باندې د پستي ټکټ لګول دا معنا لري چې مطلوب شخص او ځای ته د لیک د انتقال او رسولو کرایه مو تحویل کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېڅکله د لیک د پاکټ په منځ کې پیسې وانه چوی او د پیسو د لېږلو لپاره د پست مالي اداري یا بانک ته ورشئ. که چېرته خلك له نورو خلکو سره د خپلو اړیکو ټینګولو لپاره له ډاګ څخه کار واخلي، ډېرې ستونزې به یې په آسانی سره حل شي.

فعالیت

په ډلو کې د ډاګ د خدمتونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- که غواړئ چې کوم ملګري ته مو چې په بل ښار کې ژوند کوي لیک واستوئ، له کومې وسیلې څخه کار اخلئ؟

۲- که وغواړئ چې لیک د ډاګ له لارې واستوئ، دا کار څنګه ترسره کوئ؟

۳- پستي ټکټ څه شی دی؟

کورنی دنده

د ډاګ د خدمتونو په اړه خو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنيزې رسنۍ

پوښتنه

ستاسو په آند، ټولنيزې رسنۍ څه اهميت لري؟

هغه وسايل چې دنده يې خلکو ته د معلوماتو او خبرونو رسول وي، رسنۍ بلل کيږي.

ټولنيزې رسنۍ د عامه افکارو په روښانولو کې ډېر اهميت لري. دا وسايل زيات ډولونه لري، لکه: ورځپاڼه، مجله، ټلويزيون، راډيو، کمپيوټر، انټرنېټ او داسې نور. ټولنيزې رسنۍ موږ له هر ډول پېښو څخه خبروي، د هوا حالات موږ ته رابښيي، د نړۍ له علمي او ټکنالوژيکي پرمختګونو څخه مو خبروي، سياسي، اقتصادي، فرهنګي او ورزشي معلومات او خبرونه خلکو ته وړاندې کوي.

رسنۍ دنده لري چې پر خبر رسولو سربېره له ښوونيز، علمي، تفريحي، د خوښيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروګرامونه او د طبیعي او غیر طبیعي پېښو په اړه خبرونه هم برابر کړي چې په دې توګه رسنۍ د عمومي ښوونو وسیلې هم دي.

باید تل کوښښ وکړو چې له رسنیو څخه معقوله ګټه واخلو او له هغو مطالبو، تصویرونو او فلمونو څخه چې زموږ د اسلامي، اخلاقي، کلتوري او فرهنګي ارزښتونو څخه لېرې دي ځانونه وساتو.

فعالیت

په ډلو کې له رسنیو څخه د معقولې ګټې اخیستنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ټولنیزو رسنیو د وسایلو نومونه واخلئ.

۲- رسنۍ له کومو پېښو څخه موږ خبروي؟

۳- له رسنیو څخه باید په څه ډول کار واخلو؟

کورنۍ دنده

د رسنیو د اهمیت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنیټ

پوښتنه

ستاسو په آند، له انټرنېټ څخه څه ډول ګټه اخېستلای شو؟

انټرنېټ د اړیکو نیولو یوه وسیله ده چې د نړۍ کمپیوټرونه یو له بل سره نښلوي. د کمپیوټر په واسطه هرڅوک کولای شي چې په نړۍ کې له نورو کمپیوټرونو سره اړیکې ونیسي او په هغې کې له موجودو معلوماتو څخه ګټه واخلي.

نن د انټرنېټ کارول عام شوي دي. د انټرنېټ له لارې کولای شو چې د علمي، فني، اقتصادي، سوداګریزو، فرهنګي او د وروستیو ټولنیزو اطلاعاتو او معلوماتو څخه خبرشو. د خپلې خوښې مجله او ورځپاڼه په کې ولولو.

د ایمیل له لارې هرچاته چې وغواړو لیک استولای شو او ځواب یې ترلاسه کولای شو. په انټرنېټ کې ډېر کتابتونونه شته چې له هغو څخه کولای شو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلې خوښې کتابونه ترلاسه کړو.

انټرنېټ د معلوماتو د تبادلې او د علمي استفادې لويه وسيله ده. له انټرنېټ څخه مثبته ګټه اخيستل د هېوادونو په پرمختګ او د ماشومانو او ځوانانو د استعدادونو په ودې او غوړيدو کې ګټور او اغېزناک دي.

فعاليت

په ډله ييز ډول د انټرنېټ د ګټو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- انټرنېټ څه شی دی؟

٢- له انټرنېټ څخه کوم ډول معلومات لاس ته راوړلی شو؟

٣- انټرنېټ کومې اسانتياوې منځته راوړې دي؟

کورنۍ دنده

د انټرنېټ د اسانتياوو په اړه چې د خبرونو او معلوماتو په برخه کې يې منځته راوړي دي، په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترانسپورټ

پوښتنه

ستاسو په آند، مالونه د څه شي په واسطه له یوه ځایه بل ځای ته لیږدول کیږي؟

ترانسپورټ له یو ځای څخه بل ځای ته د مسافرو او مالونو لیږدولو ته وایي چې د موټر، ریل، الوتکې، بیړی او د پایپلاین(Pipeline) په واسطه ترسره کیږي. اوس مهال په افغانستان کې ترانسپورټي خدمتونه د ځمکې او هوا له لارې ترسره کیږي.

ځمکنی ترانسپورټ د مسافرو او مالونو د لیږد په برخه کې خدمت کوي چې شخصي، ټکسي موټرې، ښاري بسونه، د هیواد د ښارونو او کلیو ترمنځ تګ راتګ کوي.

اورګاډی (ریل): اورګاډی په ځمکني ترانسپورټ کې د مسافرینو او مالونو د لیږدولو ډېره ګړندی او ارزانه وسیله ده، اورګاډی د نړی په پر مختللو هیوادونو کې د ځمکې پر سر او د ځمکې لاندې تونلونو کې چې د میترو په نامه یادیږي هم فعالیت کوي.

د هیواد د هوایي ترانسپورټ په برخه کې اوس څلور کمپنۍ: (دآریانا افغان

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوايي شرکت، کام ایر، صافي او پامیر) د مسافرو مالونو او د پست په رسولو کې بوختې دي. هوايي ترانسپورټ ډېر ګړندی، سوکال او ډېر لګښت لرونکې ترانسپورټي وسیله ده چې زیاتره د مسافرو، مېوه جاتو او د هغو مالونو په لېږدولو کې چې وزن یې لږ وي او ارزښت یې زیات وي کارول کېږي.

زموږ په هېواد کې د کابل نړیوال هوايي ډګر چې اوس د حامد کرزي په نامه یاديږي، د کندهار نړیوال هوايي ډګر، هرات، مزار، ننګرهار او څو نور هوايي ډګرونه د داخلي او بهرنیو سفرونو لپاره کارول کېږي.

زموږ هېواد له هرې خوا په وچې پورې نښتی دی. ځکه خو سمندري فعالیتونه په کې نه شي کېدای. خو یوازې د هېواد له ځینو سیندونو څخه په سیمه ییزه کچه د کوچنیو بېړیو په چلولو کې کار اخلي.

فعالیت

په ډله ییز ډول د ځمکني او هوايي ترانسپورټ د ګټو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- زموږ په هېواد کې څو ډوله ترانسپورټونه دي؟ نومونه يې واخلئ.

۲- له هوايي ترانسپورټ څخه زیاتره د کومو مالونو په لېږدولو کې کار اخېستل کېږي؟

۳- زموږ په هېواد کې سمندري ټرانسپورټ ولې نشته؟

کورنۍ دنده

د ترانسپورټ د ګټو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاروالي

پوښتنه

څه فکر کوئ، مور د خپل ښار په پاکوالي او سمسورتیا کې څه مسؤولیت لرو؟

ښاروالي د دولت یوه مهمه اداره ده چې په مرکز، ولایتونو او ولسوالیو کې فعالیت کوي. ښاروالۍ ډول ډول دندې لري چې مهمې یې دا دي:

- په ښارونو کې د واټونو پخول او د تم ځایونو جوړول.
- د پارکونو او تفریحي ځایونو جوړول.
- د مارکېټونو او راکړې ورکړې د چارو تنظیمول.
- د ښار د سمسورتیا لپاره په غونډیو کې د بوټو او نیالګیو کېنول.
- د ښار د سړکونو او کوڅو پاکول.
- له بار وړونکو لاریو، کورونو، د وکانونو او ښاریانو څخه د صفایي محصول اخیستل.

همدارنګه، په ولایتونو او ولسوالیو کې په ښاروالۍ پورې تړلې ټولې چارې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاروالۍ لخوا پرمخ ځي، خو په لويو ښارونو کې د ځای د پراخوالي له امله، هره ښاروالي په ناحيو ويشل شوې ده چې هره ناحيه د خپلې سيمې اړوندې چارې سرته رسوي.

که څه هم په ښارونو کې د سمسورتيا او پاکوالي دنده د ښاروالۍ ده، خو بيا هم خلک بايد د ښارونو په سمسورتيا، د سړکونو او کوڅو په پاکوالي او د ماليې او صفايي په ورکړه کې له ښاروالۍ سره مرسته وکړي. زموږ دنده ده چې د خپلو کورونو کثافات او اضافه توکي په هغو کثافت دانيو کې چې د ښاروالۍ لخوا په ټاکلو ځايونو کې اېښودل شوي دي، واچوو. په پارکونو کې د تفريح په وخت چمنونه په پښو سره چيت او خراب نه کړو. همدارنګه، د ونو او ګلانو ښاخونه مات نه کړو، بلکې هغه وساتو او د خپل ښار په سمسورتيا کې نورهم زيار وباسو.

فعاليت

په څو ډلو ووېشل شئ او د ښاروالۍ د دندو په اړه له يو بل سره خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ښاروالۍ مهمې دندې کومې دي؟

۲- ښاري کثافت دانۍ د څه شي لپاره دي؟

۳-د خپل کور خځلې چېرته بايد واچوو؟

کورنۍ دنده

د ښار په سمسورتيا او پاکوالي کې د ښاروالۍ د دندو او خلکو د مسؤوليت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیس

پوښتنه

ستاسو په آند، پولیس کومې دندې لري؟

پولیس دنده لري چې په هېواد کې نظم او امن ټینګ کړي، چې خلک د سولې او آرامۍ په فضا کې خپل ژوند وکړي.
څنګه چې پوهېږو، خلک له هرڅه زیات نظم او امن ته اړتیا لري، د پولیسو دنده دا ده چې کوم کسان قوانینو او مقرراتو ته درناوی نه کوي، د خلکو نظم او امن ګډوډوي او د ټولنیزو اخلاقو پر خلاف کارونه، لکه: غلا، بډې اخېستل، اختلاس، د ځمکو غصب، قاچاق او داسې نور ترسره کوي، ویې نیسي او د قانون منګولو ته یې وسپاري.
پولیس د خلکو د سوکالۍ او امن په خاطر ډېرې نورې دندې هم لري چې ځینې یې دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د خلکو د ځان او مال ساتنه.
- د دولتي ادارو او عامه تأسیساتو ساتنه.
- د بهرنیو مؤسسو او سفارتونو ساتنه.
- د مواصلاتي لارو ساتنه.

موږ باید د سولې او امنیت د ټینګښت او د غوره ژوندانه لپاره هر وخت او په هر ځای له پولیسو سره مرسته وکړو او د خپل ځان، کورنۍ او هېواد پر وړاندې خپل مسؤولیت ترسره کړو. همدارنګه، د هغوی د اړوندو ادارو د تیلفون شمېرې ولرو چې د اړتیا په وخت کې ورته زنګ ووهو.

فعالیت

په ځنګه کسیزو ډلو کې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ.

لومړۍ ډله: پولیس څه دنده لري؟

دویمه ډله: پولیس کوم ډول خلک ښاري او نیسي یې؟

ځواب ورکړئ

۱- پولیس د کومو جرمونو مخه نیسي؟

۲- د پولیسو دندې بیان کړئ؟

۳- خلک د پولیسو په وړاندې کوم مسؤولیتونه لري؟

کورنۍ دنده

که تاسو پولیس یاست، کوم کارونه به کوئ؟ په دې اړه یو مطلب په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترافیک پولیس

پوښتنه

ستاسو په آند، ترافیک پولیس څه دنده لري؟

ترافیک پولیس د خلکو د خدمت او په ټولنه کې د نظم د راوستلو لپاره منځته راغلي دي.

د ترافیکو اداره د پلیو لارویانو او نقلیه وسایلو د تلو راتلو د څارنې مسؤولیت پر غاړه لري او په ښارونو کې د نظم د راوستلو لپاره بېلابېلې دندې ترسره کوي، لکه:

- په څلور لارو کې د ترافیکي څراغونو روښانه کول، چې موټر په وارسره تېر شي.

- چلوونکي چې د ترافیکي مقرراتو څخه سرغړوی، جریمه کوي یې او ترافیکي پېښو ته ځانونه رسوي. خلک هم دنده لري چې د ترافیک پولیسو سره مرسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي. همدارنګه، له ترافيکي مقرراتو سره بلدشي او هغو ته درناوی وکړي.
ترافيکي څراغونو او د پليو تلونکو اړوندو مقرراتو او نښو ته پام وکړي او له امنيتي کمربندونو څخه کار واخلي. څرنګه چې په کليو کې لږ خلک اوسيږي، نقليه ماشيني وسايل ستونزې نه پيدا کوي، په ښارونو کې د نقليه وسايطو زياتوالی او د هغوی تلل راتلل د خلکو لپاره ستونزې پيدا کوي.
که ترافيکي مقررات او لارښوونې مراعات نه شي، ډېر خطرونه او ستونزې رامنځته کيږي.

فعاليت

په اووه کسيزو ډلو کې د ترافيک پوليسو د دندو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ترافيک پوليسو درې ډوله دندې چې سرته يې رسوي، بيان کړئ.
۲- د ترافيک پوليسو اداره د څه لپاره رامنځته شوې ده؟
۳- د ترافيک پوليسو په وړاندې زموږ څه دنده ده؟

کورنۍ دنده

د ترافيک پوليسو ادارې ته د اړتيا په اړه څوکرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کرنه

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.
- د کرنې په هکله معلومات ترلاسه کړي.
- له حبوباتو سره آشنا شي.
- صنعتي او طبي نباتات و پېژني.
- غلې او پلي لرونکي نباتات سره بېل کړای شي.
- د مېوو او سبو په گټو پوه او ورسره مینه پیدا کړي.
- د کرنې او کرنیزو تولیداتو د زیاتوالي سره مینه پیدا کړي.

نولسم لوست

کرنه

پوښتنه: ستاسو په آند، د کرنې تولیداتو ته وده څنګه ورکولی شو؟

افغانستان یو کرنیز هېواد دی اکثره خلک یې له پخوا زمانو څخه تر اوسه پورې په کښت او کرنه بوخت دي. د هېواد کابو $\frac{١}{٥}$ برخه کرنیزو ځمکو نیولې ده. خو د کیمیاوي سرو او مرضونو ضد درملونو لږ کارول، د کرنې زوړ سیستم کارول، د اوبو د بندونو د نشتوالي او د اصلاح شوو زراعتي تخمونو د لږو کارولو له امله حاصلات لږ دي.

د پورتنیو لاملونو د لیرې کولو او د شاړو ځمکو د کرنې لپاره د اوبو د بندونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ويالو جوړول، دکرنيز و ماشين آلاتو او له هغو اصلاح شوو تخمونو څخه ګټه اخيستل چې زموږ د هېواد له اقليم سره برابر وي، د حيواني او کيمياوي سرو کارول، د بزګرانو د اتحاديو جوړول، له نباتي ناروغيو سره مجادله، او د هېواد په کرنيزو چارو کې د دولت په ملاتړ سره به موږ د ښې کرنې څښتنان شو.

فعاليت

په ډلو کې د لاندې چوکاټ تش ځايونه په خپلو کتابچو کې په ځير سره ډک کړئ.

څرنګه کولای شو چې کرنيزې چارې جوړې او حاصلات زيات کړو؟

د ماشين الاتو څخه ګټه اخيستل.	د اصلاح شوو تخمونو کارول.	د اوبو لګولو د چارو سمون او د ويالو او بندونو جوړول.			؟

ځواب ورکړئ

۱- کوم کارونه دکرنې د ښه والي سبب کېږي؟

۲- کوم شيان، زموږ په هېواد کې دکرنې د حاصلاتو د لږوالي سبب کېږي؟

۳- د اوبو د بندونو جوړول په کرنه کې څه ګټه لري؟

کورنۍ دنده

ستاسو په سيمه کې کومې غلې کرل کېږي؟ د هغو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبوبات

پوښتنه

ستاسو په سمیه کې کوم ډول غلې کرل کیږي؟

زموږ د هیواد ښه او مناسبه هوا د هر ډول حبوباتو د کرلو لپاره برابره ده چې ځینې یې دلته یادوو.

الف) غلې

غنم: غنم زموږ د هیواد د خلکو اساسي خواړه جوړوي او په دوه ډول کرل کیږي، یو یې اوبیز او بل یې للمي غنم دي.

-غنم: په عام ډول دکال پر دوو وختونو کې کرل کیږي، یویې د مني غنم او بل یې پسرلني غنم چې دسیندونو، کاریزونو او چینو په اوبو خړوبیږي او له ونسو څخه یې د خارویو د خوړو لپاره ګټه اخیستل کیږي.

-للمي غنم: للمي غنم د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو، غونډیو او دښتوکې کرل کیږي.

جوار: جوار زموږ په هیواد کې له غنمو څخه وروسته په دویمه درجه کرل او مصرفیږي. چې له دانو څخه یې د انسانانو د خوړو، غوړو او له پاڼو او ټانټو څخه یې د خارویو د خوړو لپاره ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شولې (وريجې): د خلکو د خوړو مهمه برخه ده او زموږ په هېواد کې دوه ډوله وريجې کاروَل کېږي. يو ډول يې نرۍ وريجې او بل يې غټې وريجې دي.

وربشې: په افغانستان کې ډول ډول وربشې د انسانانو او څارويو د خوړولو لپاره کرل کېږي.

ب) پلي لرونکي نباتات

له لوبيا، نخود، مۍ، نسک، باقلي، مشنګ، کلول، شاخل او داسې نور پلي لرونکي نباتات دي چې زموږ د هېواد په بېلا بېلو سيمو کې کرل کېږي.

لوبيا، سويا، نخود، نسک، مۍ، باقلي او مشنګ يې ډېر پروټين لري او زموږ خلک له هغه څخه د خوړو په توګه کار اخلي. کلول او شاخل په عمومي ډول څارويو ته ورکول کېږي.

فعاليت

په ډلو کې له حبوباتو څخه د ګټې اخيستنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د غلو د ډولونو نومونه واخلئ.

۲- د پلي لرونکو نباتاتو د ډولونو نومونه واخلئ.

۳- ستاسو په سيمه کې غنم په کوم موسم کې کرل کېږي؟

کورنۍ دنده

هغه حبوبات چې ستاسو په سيمه کې کرل کېږي، په خپلو کتابچو کې يې نومونه وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صنعتي او طبي نباتات

پوښتنه

ستاسو په آند کومو نباتاتو ته صنعتي نباتات وايي؟

زموږ په هېواد کې پر غلو سربېره، صنعتي بوټي، لکه: پومبه، چغندر، ګني او داسې نور هم کرل کېږي چې په صنايعو کې د اومو توکو په توګه مصرفېږي.

پومبه: پومبه له ډېر پخوا زمانو څخه زموږ په هېواد کې کرل کېږي او د جامو لپاره ورڅخه ګټه اخيستل کېږي. د پومبې کښت ګرمې هوا او ډېرو او بو ته اړتيا لري. زموږ په هېواد کې پومبه د کندز، بغلان، تخار او بلخ په ولايتونو کې ډېره او د کاپيسا او ننګرهار ولايتونو کې په لږه اندازه چې د سيمې د خلکو اړتياوې پوره کوي کرل کېږي.

چغندر: چغندر هم د افغانستان له پخوانيو نباتاتو څخه د چې د پومبې په څېر تودې هوا ته اړتيا لري. تر هغه مهال چې د بغلان د قندو فابريکه جوړه شوې نه وه، چغندر زموږ په هېواد کې په لږه اندازه کرل کېدل، خو د بغلان د قندو فابريکې د کار په پيلدو سره د قند لرونکو چغندرو کښت د کندز او بغلان په ولايتونو کې زيات شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

گني: د گنيو اصلي ټاټوبی هندوستان دی. گني قندي مواد لري چې بوره ورڅخه جوړېږي او په هغه ځمکه کې چې توده او نمجنه هوا او ډېرې اوبه ولري ښه حاصل ورکوي. د گنيو د کرلو لپاره هغه سيمې چې تود او نمجن اقليم لري لکه ننگرهار، کونړ، بغلان ولايتونه مناسب دي.

دافغانستان طبي نباتات: زموږ گران هېواد افغانستان چې په معتدله سيمه کې پروت دی، زيات طبي بوټي يې په بېلابېلو سيمو کې راشنه کېږي چې څه نا څه يې د هېواد په د ننه کې د خلکو له خوا په دوديز طبابت کې کارول کېږي،لکه: سپيرکی، باديان، زرشک، د بابوني گل، زوف، سپيغول او داسې نور او د دې طبي بوټو يو څه برخه،لکه: خوږه وله، زعفران، زيره او نور له هېواد څخه بهر ته صادرېږي. تېل لرونکي نباتات، لکه: کونځلې، شړشم، زغر او نور هم زموږ په هېواد کې کرل کېږي.

فعاليت

په ډلوکې د لوست په مهمو ټکو باندې بحث وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- پومبه د هېواد په کومو ولايتونو کې ډېره کرل کېږي؟

٢- د جغندرو او گنيو د کښت سيمې معرفي کړئ؟

٣- د هېواد کوم طبي بوټي بهر ته صادرېږي؟

کورنۍ دنده

د صنعتي نباتاتو د گټو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میوې

پوښتنه

ستاسو په فکر، مېوې د انسان بدن ته څه ګټې لري؟

زموږ د هېواد هوا باغدارۍ ته برابره ده. زموږ زیاتره خلک په باغدارۍ بوخت دي. مېوې د ویټامینونو او منرالونو سرچینه ده او په هېواد کې د کرنیزو مهمو تولیداتو له جملې څخه شمېرل کېږي. د افغانستان مشهورې مېوې انګور، مڼې، ناک، انار، آلو، آلوبالو، شفتالو، آلوبخارا، ګیلاس، توت، شاه توت، بادام، پسته، جلغوزي، انځر، زیتون، زردآلو، بهي، سنځلې، عناب، خټکي، هندوانې، نارنج، لیمو، مالټې، سنترې، کینو او داسې نورې دي.

هرکال یوه زیاته اندازه وچې او تازه مېوې چې د جنس، خوند او ډولونو له اړخه نړۍ کې بې سارې دي بهرته صادرېږي.

د نیالګیو کېنول، د میوه لرونکو ونو او باغونو ښه مراقبت او ساتنه د ښوالې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تولیداتو د ودې او د ژوندانه د ښه ښیرازه چاپېریال او د پاکې هوا د منځ ته راتګ سبب کېږي.

فعالیت

په ډلوکې دهغو مېوو د ډولونو په اړه چې زموږ په هېواد کې پیدا کېږي، بحث وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- کومې مېوې له هېواد څخه بهرته صادرېږي؟

۲- مېوې د کومو شیانو سرچینه ده؟

۳- د باغونو ښه ساتل څه ګټه لري؟

کورنۍ دنده

ستاسو په سیمه کې چې د مېو و کوم ډولونه شته، په خپلو کتابچو کې یې نومونه ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سابه

پوښتنه

فکر وکړئ، ستاسو په سيمه کې کوم ډول سابه کرل کيږي؟

د افغانستان هوا د سبو کرلو لپاره مناسبه ده. سابه د مېوو په څېر د ويټامينونو او منرالونو سرچينه ده چې کچالو، توربانجان، روميان، گازرې، ټيپر، ملۍ، پياز، هوگه، لبلبو، کدو، بادرنگ، ترايي، کرم، گلپي، بينډۍ، کاهو، مرچک او داسې نور يې شامل دي، په افغانستان کې کرل کيږي او زموږ خلک په ورځنيو خوړو کې ور څخه گټه اخلي. د يادونې وړ ده چې د شفتل او رشقې کرل هم زموږ په هېواد کې دود دي او په عمومي ډول د څارويو د خوراک لپاره هم تازه او هم وچ (دبيدې په شکل) کارول کيږي. شفتل او رشقه له هوا څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نایټروجن اخلي، د ريښو په واسطه يې ځمکې ته ورکوي چې په دې ترتيب سره ځمکې ته قوت ورکوي او د راتلونکي کال لپاره يې کرلو ته چمتو کوي.

مور او تاسو بايد هره ورځ له خامو او پخو سبو څخه ډېره ګټه واخلو؛ ځکه چې سابه د ويټامينونو او منرالونو سرچينه ده او زموږ د بدن د روغتيا او سلامتۍ لپاره ډېر ګټور دي.

فعاليت

د سبو د اقتصادي او حياتي اهميت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- سابه د کومو شيانو سرچينه ده؟

۲- د سبو د ډولونو نومونه واخلئ.

۳- کوم سابه پاخه خوړل کېږي؟ نومونه يې واخلئ.

۴- د شفتل او رشقې کرل د کرنيزو ځمکو لپاره څه ګټه لري؟

کورنۍ دنده

د هغو سبو ډولونه لست کړئ چې ستاسو په سيمه کې کرل کېږي او بيا يې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم څپرکی
مال ساتنه

د څپرکي موخې
زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.
- د مالدارۍ په ارزښت او مفهوم پوه شي.
- د پسونو او غویانو د روزنې او ساتنې په هدف پوه شي.
- د آسونو او اوښانو ګټه اخېستنه تشریح کړای شي.
- د چرګانو او کبانو د فارمونو د ودې او پراختیا سره مینه پیدا کړي.

څلور ویشتم لوست

مال ساتنه

پوښتنه: ستاسو په فکر، په افغانستان کې څو ډوله اهلي څاروي روزل کېږي؟

زموږ په هېواد افغانستان کې ډول ډول وحشي او اهلي څاروي ژوند کوي. اهلي څاروي، لکه: غوايي، اوښان، آسونه، وزې، قچرې، خره، غژګاو او داسې نور دي.
وحشي څاروي، لکه: زمری، پړانګ، سورلنډی، شرمښ، غرڅه، هوسۍ، ګیدړ، سوی، بیزو، يګه، شکونړ او داسې نور دي.
همدارنګه، زموږ په هېواد کې کورني مرغان، لکه: چرګان، هیلۍ، فیل مرغ، کوترې او داسې نور ډېر دي ، صحرایي مرغان، لکه: زرکان، صحرایي چرګان،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چنچڼۍ، سیسی، زاڼې، صحرايي هېلۍ، بلبل، کارغه، باز، باښه، عقاب، ټپوس او داسې نور شته.

اهلي ځاروي په کرنیزو چارو، د مالونو په لېږد رالېږد، د کورنیو د اقتصاد د لوړوالي، د غوښو او لبنیاتو، لکه: شیدو، مستو، کوچو، غوړیو، شړومبو، پنیر او داسې نورو ګټو لپاره ساتل کېږي.

فعالیت

د اهلي او وحشي ځارویو د اهمیت په اړه په ډلو کې سره خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- ستاسو په سیمه کې کوم ډول اهلي ځاروي روزل کېږي؟ نومونه يې واخلئ.

۲- تاسو چې په کومه سیمه کې ژوند کوئ، د هغې په غرونو او دښتو کې کوم ډول وحشي ځاروي پیداکېږي؟

۳- کورني او صحرايي مرغان یو له بل سره څه توپیر لري؟

کورنۍ دنده

ستاسې په سیمه کې چې کوم صحرايي او کورني ځاروي ژوند کوي، نومونه يې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست

پسونه

پوښتنه

څه فکرکوئ، ستاسو په سیمه کې څو ډوله پسونه موجود دي؟

د افغانستان اوبه هوا او ځمکه د پسونو د روزنې لپاره ډېره مناسب ده. له همدې امله، د افغانستان خلک پر کرنې سربېره مالونه هم ساتي. زموږ کوچي هېوادوال د خارویو، په ساتلو بوخت دی. په ژمي کې تودو سیمو او په اوړي کې سړو سیمو ته ځي. زموږ په هېواد کې بېلابېل سیمه ییز پسونه، لکه: قره قل، هزاره ګي، بلوچي، ترکي (قطغني)، هراتي، بادغیسي، کندهاري او داسې نور روزل کېږي.

په افغانستان کې د پسونو روزل او ساتل ډېر اقتصادي او سوداګریز تجارتي ارزښت لري. د پسونو له غوښو، شیدو، پنیرو، مستو چې د ویټامینونو پروټینونو مهمه سرچینه ده، ډېره ګټه اخیستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له وړیو څخه یې غالۍ، ټغر، شړۍ، دستکشې، جورابې، وړین ټوکران او لمڅې جوړیږي او ځینې یې بهرته هم استول کیږي، د قره قل پوستکي زموږ د هېواد مهم صادراتي توکي دي. وړۍ، پوستکي او کولمې یې هم بهرته استول کیږي. د هېواد په غرنیو سیمو کې وزې ډېرې روزل کیږي چې د هغوی له غوښو، وژغڼو، شیدو او مستو څخه یې ګټه اخیستل کیږي.

د پسونو په روزلو کې باید تل د تجربه لرونکو کسانو او ترنرانو له مشورو څخه ګټه واخیستل شي.

په بهرنیو هېوادونو کې پسونه په فارمونو کې ساتل کیږي. دغه طریقه باید زموږ په هېواد کې هم دود شي.

فعالیت

په ډلو کې د وزو او پسونو د اهمیت په اړه بحث وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- لبنیات چې د ویټامینونو او پروټینونو سرچینه ده، نوم‌ونه واخلئ؟

۲- د وزو او پسونو اقتصادي اهمیت بیان کړئ؟

۳- که پسونه مو ناروغ شي، څه باید وکړو؟

کورنۍ دنده

د وزو او پسونو د غذایي ارزښت په اړه په خپلو کتابچو کې یوه لنډه مقاله ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوايي

پوښتنه

ستاسو په آند، د غواوو او غوايانو ساتل په کورني اقتصاد کې څه اهميت لري؟

غواوې او غوايي د کورنيو ژويو له ډلې څخه دي چې خلک يې په کورونو او فارمونو کې ساتي. له غويانو څخه په قلبه کولو، د مالونو په لېږد رالېږد او غوښو څخه يې ګټه اخيستل کېږي. او همدا راز د غواوو له غوښو، شيدو او مستو څخه په خوراکي توکو کې ګټه اخېستل کېږي.

غوايي بېلابېل ډولونه لري، لکه کوپي لرونکي غوايي،چې د هېواد په سهيل ختيځو او سهيل لوېديځو سيمو کې روزل کېږي. مېښې د هېواد په ختيځو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سهيلي سيمو او غژګاو په شمال ختيځو سيمو لکه د بدخشان (پامير) کې روزل کيږي.

غوايي د کورنيو په اقتصاد کې ډېر اهميت لري، ځکه خو لازم دي چې په ټاکلي وخت هغو ته اوبه او وابنه ورکړل شي او هم يې د استوګنې ځای هره ورځ پاک او وچ کړو او کله چې ناروغ شي بايد روغتيايي کتنځي ته يې بوځو.

همدا راز، د هغوی اصلاح شوي نسلونه بايد په فارمونو کې وساتل شي.

فعاليت

په ډلو کې د غوايانو د اقتصادي اهميت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١-غوايان د کومو موخو لپاره ساتل کيږي؟

٢-کوپي لرونکي غوايان د هېواد په کومو سيمو کې ساتل کيږي؟

٣- غژګاو د هېواد په کومو سيمو کې روزل کيږي؟

کورنۍ دنده

د غوايانو د اقتصادي اهميت په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آس

پوښتنه

څه فکر کوئ، ستاسو په سیمه کې آسونه د څه لپاره روزل کیږي؟

آریایان لومړني خلک وو چې آس یې اهلي کړ. په عمومي توګه زموږ په هیواد کې دري جنسه آسونه شته دي.

۱- قطغني آسونه: ډیر د بغلان، تخار، کندز، فاریاب، سرپل، جوزجان او بلخ په ولایتونوکې روزل کیږي چې متوسط او برابر اندام، چټک رفتار او تیز مزاج لري.

۲- ترکمني آسونه: ډیر د مزارشریف او قطغن په سیموکې پیداکیږي او د قطغني آسونو په پرتله غټ او جګ دي.

۳- هراتي آسونه: یوازې د سورلۍ لپاره دی چې ښه برابر اندام او ښه رفتار لري، خو د قطغني آسونو په پرتله چټک او تند خویه نه دي. ملا، نس، پښې او غاړه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوړده ده.

له آسونه څخه په سورلۍ، وزلوبه، ګاډۍ او نيزه وهلو کې ګټه اخيستل کيږي، خو هغه آسونه چې د مالونو په ليږد را ليږد کې ورڅخه کار اخيستل کيږی، يابو ورته ويل کيږي.

آسونو ته بايد په جګو آخورونوکې واښه واچول شي، د ساتلو ځای يې پاک وي او همدا راز، يې د روزنې او د نسل د ښه والي لپاره له تجربه لرونکو خلکو او وترنرانو سره مشوره وشي؛ د آسونو نعلونو ته هم بايد تل پام وشي.

فعاليت

په ډلو کې د آسونو د اهميت په اړه بحث وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- زموږ په هېواد کې د آسونو څو جنسه شته؟

۲- قطغني آسونه زموږ د هېواد په کومو ولايتونو کې ساتل کيږي؟

۳- له هراتي آسونو څخه د څه لپاره کار اخيستل کيږي؟

کورنۍ دنده

د وزلوبې په اړه يو مطلب په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښ

پوښتنه

څه فکر کوئ، له اوښ څخه څه کار اخېستل کېږي؟

اوښان اهلي څاروي دي چې په افغانستان کې له پخوا زمانو څخه د سوداګریزو مالونو د لېږد را لېږد لپاره ساتل کېږي. په افغانستان کې دوه ډوله اوښان (یوکوپي او دوه کوپي) موجود دي. یو کوپي اوښ ته عربي اوښ هم وایي له دوه کوپي اوښ څخه ګړندی دی او په ډېرو ځایونوکې ورڅخه کار اخیستل کېږي.

دوه کوپیز اوښ ته بلخي اوښ هم وایي او له یو کوپیز اوښ څخه پیاوړی دی.

څرنګه چې اوښ د اوبو او خوراک پر وړاندې ډېر مقاومت لري، نو د صحرایي بېړۍ په نامه هم یادېږي. کوم وخت چې سوداګریزو کاروانونو د ورېښمو د مشهورې لارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د چين او هند تر منځ د افغانستان له لارې څخه د اروپا خواته تګ راتګ کاوه. له اوښانو څخه به کار اخېستل کېده، خو نن د لېږد رالېږد د ماشيني وسايطو د پېروالي له امله د هغو اهميت کم شوی دی او يوازې کوچيان ورڅخه د مالونو په لېږد رالېږد کې کار اخلي او له وړيو، غوښو او شيدو څخه يې هم ګټه اخېستل کېږي.

د اوښانو د نسل د زياتوالي لپاره د ښه نسل رواجول او د هغو د ساتلو طريقه اړينه ده، چې تل له تجربه لرونکو خلکو او د حيواني کلينيکونو د ډکترانو له لارښووونو څخه ګټه واخيستل شي.

فعاليت

په ډلو کې د اوښانو د اهميت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- په افغانستان کې څو ډوله اوښان شته دي؟

٢- له اوښانو څخه څه ګټې اخيستل کېږي؟

٣- اوښ ته ولې صحرايي بېړۍ وايي؟

کورنۍ دنده

د اوښانو د اقتصادي او غذايي اهميت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهه ویشتم لوست

د چرگانو فارم

پوښتنه

ستاسو په آند، د چرگانو د ساتلو په اړه څه ویلای شئ؟

چرگ کورنی مارغه دی چې له پخوا څخه زموږ په هېواد کې ساتل کېږي. خلک چرگان دهګیو او غوښو لپاره روزي او ساتي يې. د چرگانو غوښې او هگۍ، د پروټین او راز راز ویټامینونو لرونکي دي چې د انسان د روغتیا لپاره ډېر گټور دي . په افغانستان کی چرگان په کورونو او فارمونو کې ساتل او روزل کېږي. له غوښو او هگیو څخه يې د هېواد په دننه کې گټه اخیستل کېږي او بهرته هم صادرېږي چې له دې څخه ډېره گټه لاسته راځي. چرگان دوه ډوله دي : یو ډول يې د هگیو لپاره، او بل ډول يې د غوښو لپاره روزل کېږي. هغه چرگان چې په کورونو کې ساتل کېږي د کورنیو چرگانو په نامه یادېږي چې ښکلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ډول ډول رنګونه لري. هغه چرګان چې په فارمونوکې روزل کېږي زياتره يې سپين دي. د چرګانو روزل او ساتل د کورنيو او هېواد د اقتصاد په پياوړتيا کې ښه رول لري. له دې کبله بايد د چرګانو روزلو ته پام وشي. د هغو دانه او اوبه بايد پاک وي. همدارنګه، د اوسيدو مناسب ځای ولري او تل په کې د ناروغيو ضد درمل وشيندل شي، په خپل وخت سره واکسين شي، چې ناروغه نه شي. د چرګانو د ساتلو او روزلو لپاره بايد له وترنرانو او تجربه لرونکو خلکو سره مشورې وشي. موږ بايد د چرګانو ساتلو او روزلو ته پام وکړو او د چرګانو د فارمونو په پراخولو او رواجولو کې زيار و باسو.

فعاليت

په ډلو کې د چرګانو دګټو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- د چرګانو د فارمونو جوړول څه ګټې لري؟

٢- چرګان څو ډوله دي؟

٣-له چرګانو څخه ساتنه او څارنه څنګه وکړو؟

کورنۍ دنده

د چرګانو د فارمونو د اقتصادي اهميت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کبانو فارم

پوښتنه

څه فکر کوئ، زموږ په هېواد کې د کبانو د روزلو فارمونه شته دي؟

کبان د سړې وينې لرونکو حيواناتو له ډلې څخه دي چې د اوبو په خاص چاپېريال، لکه: يخو، تودو، تروو او خوږو اوبو کې ژوند کوي. کبان په آزاد ډول په اوبيز چاپېريال، لکه: په سمندرونو، سيندونو، جهيلونو او نورو کې هم ژوند کوي. څرنگه چې د کبانو غوښې ډېر اهميت لري د هغوی په روزلو کې ډېر بدلونونه راغلي دي. اوس کبان په فارمونو کې هم روزل کېږي. زموږ د هېواد په سيندونو او جهيلونو کې هم راز راز کبان، لکه: شيرماهي، لقه ماهي، خالداره ماهي او نور ژوند کوي.

په درونتې، سروبي، کجکي، کوکچې او نورو کې د برېښنا د بندونو پروژې نه يوازې د برېښنا د توليد لپاره بلکې د نورو زياتو بېلابېلو موخو لپاره جوړشوي دي چې له هغو څخه د کبانو روزنه هم ده.

په دې وروستيو وختونو کې د کرنې وزارت او مسلکي خلکو په مرسته د کبانو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

روزنې په برخه کې کوښښ روان دی. د کبانو د روزنې فارمونو ته د هېواد په ختیځو شمالي او جنوب لویدیځو ولایتونو کې په بېلو بېلو کچو پراختیا ورکړشوې ده چې شمېر يې (۳۵۰)فارمونو ته رسېږي او کلنۍ تولیدات يې نږدې (۱۵۰۰) ټنه دي. دا فارمونه د خلکو د اړتیا وړ حیواني پروټینونو لپاره بسنه نه کوي. پخوا به یوازې په سیندونو کې کبان نیول کېدل، خو اوس ډېر کبان له فارمونو څخه لاس ته راځي.

د کب غوښه د سپینو غوښو له ډول څخه ده چې د بدن د اړتیا وړ پروتین، ویټامینونه، او مالګې لري. غوړ او کلسترول يې لږ دي. څرنګه چې د کبانو روزل د خلکو په اقتصاد کې ډېر اهمیت لري، نو له دې کبله لازمه ده چې زموږ په هېواد کې د کبانو فارمونو ته ډېره وده ورکړشي ترڅو له يوې خوا خلکو ته د کار زمینه برابره شي او له بلې خوا د فارم لرونکو اقتصاد پیاوړی شي.

فعالیت

په ډلو کې د کبانو د غوښو د اهمیت او د کبانو د ډولونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- کبان په کومو اوبو کې ژوند کولای شي؟

۲-په هېواد کې د کبانو د ډولونو نومونه واخلئ؟

۳- د کبانو غذايي اهمیت بیان کړئ؟

کورنۍ دنده

د کبانو د اقتصادي اهمیت په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
صنعت

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.

- د صنايعو په ارزښت پوه شي.
- د غاليو د اوبدلو په اقتصادي اهميت پوه شي.
- خامک ګنډنه او د څرمنو صنايع تشريح کړای شي.
- د ټولنې په پرمختګ کې د سمنټو د توليد، د سپکو صنايعو، د تورو او رنګه صنايعو، د حجارۍ او ترکاڼۍ د کارخانو اهميت تشريح کړای شي.
- د صنعت له پرمختګ او پراختيا سره يې مينه او علاقه زياته شي.

يو ديرشم لوست

د صنايعو اهميت

پوښتنه: ستاسو په فکر، صنايع څه اهميت لري؟

صنعت يو توليدي فعاليت دی چې د لاس او يا ماشين په واسطه ترسره کېږي چې موخه يې د خلکو د اړتياوو د پوره کولو لپاره له اومو او لومړنيو توکو څخه د مالونو او شيانو جوړول دي، لکه: کاڼي، کرنيز، مالداري او کيمياوي توکي.

د صنايعو، په ځانګړې توګه د ماشيني صنايعو اهميت په دې کې دی چې په لږ وخت کې د زياتو اومو موادو شکل بدلوي او کيفيت او ارزښت يې پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي.

زموږ خلک له پخوا څخه په کوچنیو دستګاوو کې د لاسي صنایعو په تولیداتو کې بوخت دي. ډول ډول فرشونه، جامې او د اړتیاوړ شیان، لکه: غالۍ، لیمڅي، ټغراو داسې نور شیان جوړوي.

زموږ په هېواد کې د ډېرو کانونو، ډول ډول کرنیزو حاصلاتو، مالدارۍ او ډېرې بشري قوې له شتون کیدای شي چې د صنایعو د منځ ته راتګ او پرمختګ لپاره ښې زمینې برابرې شي.

دولت هم باید د ملي صنایعو د منځته راتګ او ودې لپاره اسانتیاوې برابرې کړي، چې زموږ خلک په کار بوخت شي او زیاته اندازه اړین توکي په هېواد کې تولید شي.

فعالیت

په ډلو کې د ماشیني صنایعو د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- صنعت تعریف کړئ؟

٢- د ماشیني صنایعو اهمیت بیان کړئ؟

٣- اومه صنعتي توکي څه ته وایي؟

کورنۍ دنده

د هغو صنعتي توکو د ډولونو نومونه، چې ستاسو په سیمه کې تولیدیږي، په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاسي صنايع

پوښتنه

څه فکر کوئ، لاسي صنايع د کورنيو په اقتصاد کې څه اهميت لري؟

هغه صنايع چې په هغې کې د انسان له لاسي مهارت او وړو او ساده ماشينونو څخه کار اخېستل کيږي، لاسي صنايع بلل کيږي چې هغه نساجي صنعت، د ګنډلو صنعت، د وړينمو د اوبدلو صنعت، د تارونو د وړېشلو صنعت، د چرمګرۍ صنعت، ترکاڼي، مسګري، آهنګري، زرګري، حکاکي او داسې نور صنايع دي. د دې صنايعو زياته برخه د خلکو د ژوند د اړتياوو د پوره کولو لپاره مصرفيږي.

لاسي صنايع د کرنې او مالدارۍ سره نږدې اړيکې لري؛ ځکه د صنايعو زياتره اومه توکي له نباتاتو، لکه: پومبې، کتان، وړينمو او له حيواني محصولاتو، لکه: پوستکو، وړيو او داسې نورو څخه لاسته راځي. زموږ په هېواد کې سپېنسين (نخي)، وړين او

(c) ketabton.com: The Digital Library

وربښمين ډول ډول توکي، لکه: غالۍ، ټغر، سطرنجۍ، لونګۍ او ليمڅي جوړيږي او له لوخوڅخه پوزي او بدل کيږي.

د دولت پام او د تجربو تبادله د لاسي صنايعو د پراختيا لپاره زمنيه برابروي او د لاسي صـنايعو توليدات د هېواد اقتصاد پياوړی کوي.

فعاليت

په ډلو کې د لاسي صنايعو د اهميت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د لاسي صنايعو زياتره اومه توکي له څه شي څخه لاسته راځي؟

۲- لاسي صنايع د کرنې او مالدارۍ سره څه اړيکې لري؟

۳- د لاسي صنايعو د ډولونو نومونه واخلئ.

کورنۍ دنده

د هغو لاسي صنايعو په اړه، چې ستاسو په سيمه کې دود دي، څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غالۍ اوبدل

پوښتنه

ستاسو په آند، د غالۍ اوبدلو د صنعت وده او پراختیا زموږ د هېواد په اقتصاد کې څه اغېز لري؟

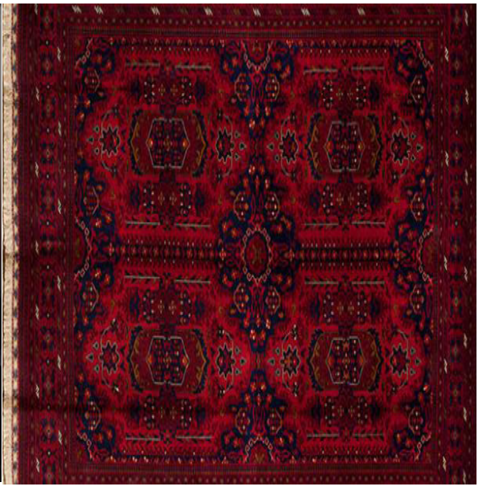

د غالۍ اوبدلو صنعت په افغانستان کې اوږده مخینه لري. غالۍ اوبدل زموږ د هېواد له ډېر مهم صنعت څخه بلل کېږي. افغاني غالۍ د جنسیت، دوام، رنګ او ډېزاین له پلوه نړیوال شهرت لري. له افغاني غالیو څخه چې هرڅومره کار واخیستل شي په هماغه کچه یې قیمت پورته ځي. افغاني غالۍ،لکه: د آقچې دولت آبادۍ، کندزۍ، مروي یا موري، قزل اياقي، بلوڅي او داسې نورې دي. چې د هېواد په دننه او بهرکې ډېر پیردونکي لري.

د ټغر اوبدلو صنعت هم د افغانستان په ډېرو ځایونو کې دود دی. ډېر ښه ډول

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې قاقمه يې ټغر دی چې په مزار شريف، سرپل او جوزجان کې اوبدل کيږي.

د غاليو اوبدلو پراختيا زموږ د هېواد او کورنيو په اقتصاد کې ډېر رول لري.

.

فعاليت

په ډلو کې د غاليو د اقتصادي اهميت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- زموږ د هېواد د غاليو د مشهورو ډولونو نومونه واخلئ.

٢- افغاني غالۍ له کوم پلوه ډېر شهرت لري؟

٣- افغاني غالۍ کوم ځای ته صادريږي؟

کورنۍ دنده

د غاليو د اقتصادي اهميت په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

چمیاري

پوښتنه

ستاسو په آند، د چمیارۍ د صنعت وده او پراختیا د کورنیو او ټولنې په اقتصاد کې څه رول لري؟

د چمیارۍ او بوټ ګنډلو صنعت د لاسي صنایعو له ډلې څخه دی چې له پخوازمانو څخه زموږ په هېواد کې دود لري. له څرمنې څخه بوټان، پوستین، پوستینچه، د اوبو مشک او د څارویو لپاره زین، تنګ (د زین ترلو رسۍ)، واګې (لګام) او افسار (ترسري) جوړوي.

دې صنعت نن زموږ په هېواد کې پرمختګ کړی دی. له څرمنې څخه ډول ډول بوټونه، جمپرونه، بکسونه، لاسي بکسونه او داسې نور شیان جوړېږي.

دا کار عموماً په ورو او لویو دستګاوو کې ترسره کېږي او د خلکو اړتیاوې تریوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

حده پوره کوي.

د چمیاري او بوټ ګنډلو د صنعت وده نه یوازې د کورنیو په اقتصاد کې زیات اهمیت لري، د ټولنې د اقتصاد په پرمختګ کې هم ډېر ارزښت لري.

فعالیت

په ډلو کې د چمیارۍ د اقتصاد د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د چمیارۍ صنعت د کومو صنایعو له ډلې څخه دی؟

۲- له څرمنې څخه کوم شیان جوړېږي؟

۳- له څرمنې څخه د څارویو لپاره کوم شیان جوړېږي؟

کورنۍ دنده

د چمیارۍ د صنعت د اهمیت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خامک ګنډل

پوښتنه

ستاسو په آند، د خامک ګنډلو زده کول د ټولنې او د کورنیو په اقتصاد کې څه اهمیت لري؟

دا صنعت ډېر ډولونه لري، لکه: خولۍ ګنډل، غاړه ګنډل، دستمال ګنډل، پردې ګنډل او داسې نور.

خامک هم په لاس او هم د ګلدوزۍ د ماشینونو په واسطه ګنډل کېږي چې د یخن ګنډلو، ځادرګنډلو، پایڅې ګنډلو او د میز د سر دستمالونو له ګنډلو څخه عبارت دي چې د هېواد په دننه او بهر کې ډېر اخیستونکي لري.

خامک ګنډل (د ستنې ګنډل) زموږ د هېواد یو پخواني صنعت دی. دا صنعت هم د نورو صنعتونو په څېر ارزښتناک دی چې د هغې وده او پراختیا د هېواد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کورنیو د اقتصاد د لوړوالي لامل کېږي.

فعالیت

په ډلو کې د خامک ګنډلو د صنعت د ډولونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د خامک ګنډلو د ډولونو نومونه واخلئ.

۲-خامک ګنډل دکورنیو د اقتصاد په ښه والي کې څه اهمیت لري؟

۳- د خامک ګنډلو صنعت د څه شي په واسطه ترسره کېږي؟

کورنۍ دنده

ستاسو په سیمه کې کوم ډول خامک ګنډل دود دي؟ په دې اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ دېرشم لوست

ماشيني صنايع

پوښتنه

ستاسو په فکر، زموږ په هېواد کې کوم ماشيني صنايع توليدېږي؟

ماشيني صنايع په لږ وخت کې ډېرو صنعتي اومو توکو ته په ښه ډول بدلون ورکوي او هغه د خلکو د ګټې اخيستنې لپاره برابروي. په تېرو لوستونوکې مو ولوستل چې زموږ هېواد يو کرنيز هېواد دی، نو ماشيني صنايعو هم زموږ په هېواد کې د اوبو او حرارتي برښنا په توليد سره سم په مرکز او ولايتونو کې په فعاليت پيل کړی دی.

په (۱۳۲۵) لمريز کال کې زموږ په هېواد کې ۳۹۱ وړو او غټو فابريکو فعاليت کاوه او د هېوادوالو د اړتيا وړ صنايع يې توليدول.

اوس هغه فابريکې بيارغول شوي او ترڅنګ يې ځينې نورو هم نوی کار پيل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې دي. اوس د هېواد په مرکز او ولایتونو کې (۹) صنعتي پارکونه جوړشوي دي چې (۵۸۰) تولیدي شرکتونه پکې فعالیت کوي او په زرګونو هېوادوالو ته یې د کار زمینه برابره کړې ده.

په دې صنایعو کې د کانونو د را اېستلو، کیمیاوي صنایعو، سپکو صنایعو، لکه: د وربښمو تولیدات، نخي صنایع، د غذایي توکو صنایع، د ممیزوپاکولو، د خوړلو د مالګې، کنګل، کوکاکولا، فانتا، نباتي غوړیو، د ډوډۍ محصولات، شیریني او داسې نور شامل دي.

فعالیت

په ډلو کې د هېواد د ماشیني تولیداتو د ډولونو په اړه سره خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ماشیني صنایعو ځانګړتیاوې بیان کړئ.

۲- زموږ په هېواد کې څو صنعتي پارکونه فعالیت لري؟

۳- د هېواد د ماشیني صنایعو ډولونه بیان کړئ.

کورنۍ دنده

د کورني صنایعو د تولیداتو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نساجي او اوبدلو فابريکه

پوښتنه

ستاسو په آند، زموږ په هېواد کې کوم صنعت ډېره وده کړې ده؟

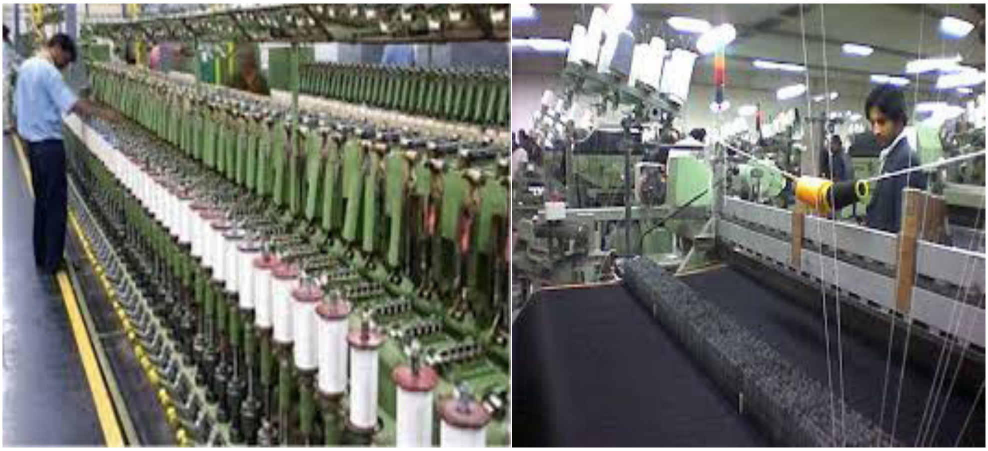

د نساجي او اوبدلو فابريکې هغه کار خونې دي چې په هغو کې د نخي، سنډي، وړيو او د وربښمو توټې توليد او اوبدل کيږي.

په افغانستان کې د اوبدلو بېلابېل ډولونه،لکه:د نخي، وړيو، د وربښمو توټې او داسې نورې دود دي. د نساجي صنعت د سپکو صنايعو يوه برخه ده. ماشيني نساجي د لومړي ځل لپاره په ۱۳۳۲ لمريز کال د کاپيسا ولايت په ګلبهار کې جوړه شوه. زموږ د هېواد د اوبدلو فابريکې، د بګراميو نساجي فابريکه، د ګلبهار نساجي، د پلخمري نساجي، دجبل السراج نساجي فابريکې، د کندهار د وړيو اوبدلو فابريکه، د پلخمري د وړيو اوبدلو فابريکه او د څرخي پله فابريکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې صنعت به په ښه او چټک تولید سره زموږ د خلکو اړتیاوې پوره کولې، خو په دې وروستیو کې دغه صنعت زیات زیانمن شوی دی.

دولت او خصوصي سکټور کوښښ کوي چې د اوبدلو صنعت ته د ودې او پرمختګ زمینه برابره کړي، چې له یو پلوه کورني تولیدات وده وکړي او له بلې خوا خلکو ته کسب او کار پیدا شي له دې سره به د هېواد اقتصاد پیاوړی شي او د بهرنیو توکو د واردولو مخه به ونیول شي.

فعالیت

په ډلو کې د اوبدلو صنعت په اړه یو له بل سره خبرې اترې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- د نساجي صنعت تعریف کړئ؟

٢- د اوبدلو او نساجي په فابریکو کې کوم توکي اوبدل کیږي؟

٣- اوبدل څه ګټه لري؟

کورنۍ دنده

د اوبدلو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د درمل جوړولو صنعت

پوښتنه

ستاسو په آند، د درمل جوړولو صنعت څه اهمیت لري؟

درمل هغه اندازه کیمیاوي مواد دي چې د بدن د وزن او عمر په اساس د ټاکلي وخت لپاره د متخصصو ډاکترانو په واسطه ناروغانو ته توصیه کېږي او بېلابېل ډولونه لري،لکه: ګولۍ، شربت، کپسول، ستنې (پیچکارۍ) مرهم او داسې نور.

زموږ د هېواد خلک له پخوا زمانو څخه تر نن ورځې پورې د ناروغیو د درملنې لپاره د تجربه لرونکو کسانو په مشوره له طبي بوټو او مېوو څخه د دوا په توګه کار اخلي او هم د درملنې لپاره یوناني طبیبانو او ډاکترانو ته ورځي.

زموږ په هېواد کې لومړنۍ فابریکه چې ډول ډول درمل یې په معیاري او علمي بڼه تولیدول، د هوخست شرکت و چې د کابل په ښار کې د آلمان هېواد په مرسته جوړ شوی و او تولید یې د لوړ کیفیت لرونکی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که چېرته په هېواد کې د درملو جوړولو د صنعت ودې او پرمختګ ته پام وکړو، نو موږ به په راتلونکي کې په لوړ کیفیت سره د درملو جوړولو د لویو فابریکو خاوندان یو.

فعالیت

په ډلو کې د درملو د ډولونو په اړه خبرې اترې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- درمل تعریف کړئ؟

٢- زموږ په هېواد کې د درمل جوړولو لومړی شرکت څه نومیده؟

٣- خلک له طبي بوټو او مېوو څخه د څه لپاره کار اخلي؟

کورنۍ دنده

د څو طبي بوټو نمونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سمنټ جوړولو فابریکې

پوښتنه

ستاسو په آند، زموږ په هېواد کې د سمنټ جوړولو څو فابریکې شته؟

له سمنټو څخه، د کورونو، جوماتونو، فابریکو، ښوونځیو، پلونو، سړکونو او نوروځایونو په جوړولو کې کار اخیستل کیږي. دې صنعت زموږ په هېواد کې تر یوې اندازې پورې وده کړې ده او خورا ښه کیفیت لري.

د غوري سمنټو فابریکه زموږ د هېواد له لویو فابریکو څخه ده چې د بغلان ولایت د پلخمرې په ښار کې جوړه شوې ده. دا فابریکه په ۱۳۲۲ هـ.ل. کال کې د پخوانی چکوسلواکیا د هېواد په تخنیکي او اقتصادي مرستې جوړه شوې وه او له سمنټو څخه یې زموږ د هېواد د ودانیو په جوړولو کې ګټه اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سمنټو د جوړولو دویمه فابریکه د پروان په ولایت کې د جبل السراج فابریکه ده د دې فابریکې سمنټ، د غوري د فابریکې د سمنټو په څېر ښه کیفیت لري.
د جبل السراج فابریکې په ۱۳۲۷ هـ.ل. کال کار پیل کړ. اوس د دې فابریکې کلني تولیدات له شاوخوا ۲۵ زره ټنو څخه پورته دي.
همدارنګه، د خلکو د زیاتې اړتیا په خاطر په هرات او سمنګانو کې هم د سمنټو فابریکې د جوړولو په حال کې دي چې د دې نویو فابریکو په جوړولو سره به د سمنټو تولیدات زیات او د هېواد اقتصاد به مو پیاوړی شي.

فعالیت

په ډلو کې د سمنټو څخه د ګټې اخستنې په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د غوري سمنټو فابریکه زموږ د هېواد په کوم ولایت کې ده؟
۲- د غوري سمنټو فابریکه د کوم هېواد په مرسته جوړه شوې ده؟
۳- زموږ په هېواد کې د سمنټو جوړولو څو فاربریکې شته دي؟

کورنۍ دنده

له سمنټو څخه د ګټې اخیستنې په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درانه او سپک صنایع

پوښتنه

ستاسو په فکر، درانه او سپک صنایع کوم دي؟

درانه صنایع، لکه: د اوسپنې د جوړېدلو کارخانه، درانده ماشینونه او کیمیاوي صنایع زیاتې پانګونې ته اړتیا لري او د تولید بېلابېل پړاوونه وهي.

زموږ په هېواد کې د دې صنعت یوازینۍ کارخانه په کابل کې د جنګلک فابرېکه وه چې د کارول شوو اوسپنو په ویلې کولو یې فلزي توکي، لکه: مېز، څوکۍ، چپرکټونه، لاسي کراچۍ، مېخونه، دروازې، آلمارۍ، د موټرو پرزې، ګول سیخ او داسې نور تولیدول. په دې وروستیو کې د هغې د جوړولو او بیارغونو کار جریان لري. همدارنګه، په هېواد کې د کارول شویو فلزاتو د ویلې کولو نوې کارخانې فعالیت کوي چې د هېوادوالو د اړتیا وړ ډول ډول ګاډر او ګول سیخ تولید وي.

زموږ په هېواد کې د معدني سرشارو زېرمو په درلودو سره او بیا په ځانګړې توګه د اوسپنې او مسو د یوشمېر معدنونو په شتون، د درنو صنایعو د ودې امکان شته دی.

خفیفه یا سپک صنایع: هغه صنایع دي چې د تولیداتو وزن یې لږ، لېږد یې آسان او په مستقیمه توګه د خرڅلاو بازارونو ته وړل کیږي. چې ښې بېلګې یې د نساجي صنایع، د لرګیو او کاغذ صنایع او محصولات دي، چې د کورنیو توکو تولیدات

(c) ketabton.com: The Digital Library

او داسې نور دي.

ځرنګه چې زموږ هېواد يو زراعتي هېواد دی او د سپکو صنايعو ډېر اومه توکي (مواد) يې کرنيز او حيواني محصولات دي، له همدې امله په هېواد کې د دې صنايعو د ودې لپاره ډېر امکانات شته.

فعاليت

په ډلو کې د درنو او سپکو صنايعو د محصولاتو د ډولونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- درانه صنايع تعريف کړئ؟

٢- سپک (خفيفه) صنايع تعريف کړئ؟

٣- په هېواد کې د درنو صنايعو څو کارخانې موجودې دي؟

کورنۍ دنده

د درنو او سپکو صنايعو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تور او رنګه فلزات

پوښتنه

ستاسو په آند، زموږ په هېواد کې له تورو او رنګه فلزاتو څخه څه ګټه اخېستل کېږي؟

تور فلزات

اوسپنه، چودن، پولاد او نور هغه فلزات چې تور یا تور ته ورته رنګ ولري د تورو فلزاتو په نامه یادیږي. د تورو فلزاتو صنعت د اوسپنې د را اېستلو، ویلي کولو، د فولادو د جوړولو تولید او د هغو صنعتي کیدو ته وایي چې ډېره ګټه ورڅخه اخیستل کیږي.

زموږ په هېواد کې د اوسپنې (۲۷) کانونه شته دي چې تر ټولو مهم یې د بامیانو په ولایت کې د حاجیګک د اوسپنې کان دي. اوسپنه یې هم ښه جنسیت او زیاتې زېرمې لري.

رنګه فلزات

هغه فلزات چې له تور رنګ څخه پرته بل رنګ ولري د رنګه فلزاتو په نامه یادیږي، لکه: مس، المونیم، سپین زر، سره زر، نِکل، قلعي، سُرب او داسې نور.

د رنګه فلزاتو صنعت

مس سور بخن فلز دی چې انسانانو د لرغونو زمانو راهیسې پېژانده او ګټه یې ورڅخه اخېسته د مسو او المونیمو څخه په برېښنایي ماشین الاتو او د برېښنا د انرژۍ د انتقال لپاره کار اخیستل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له سپينو او سرو زرو څخه د زيات ارزښت له امله د ګاڼې په جوړولو کې ګټه اخېستل کېږي. قلعي چې سپين رنګه فلز دی په صنعت کې ډېر کارول کېږي.

ټټاران (مسګران) په ابتدايي وسايلو سره د هېواد والو د اړتيا وړ لوښي جوړوي او زرګران هم له سپينو او سرو زرو څخه ډول ډول ګاڼې جوړوي.

زموږ په هېواد کې د مسو، سروزرو، سپينو زرو، المونيمو او د نورو رنګه فلزاتو کانونه شتون لري. د عينکو د مسو کان چې د لوګر په ولايت کې دی. د نړۍ له ښو او لويو کانونو څخه ګڼل کېږي.

زموږ هېواد د کانونو له پلوه شتمن او غني دی. د فلزاتو رااېستنه او له هغو څخه ګټه اخېستنه د کارونو په رامنځ ته کېدو او د هېواد په اقتصادي پرمختګ کې ډېر رول لري.

فعاليت

په ډلو کې د تورو او رنګه فلزاتو د اهميت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د هېواد د اوسپنې تر ټولو لوی کان په کوم ولايت کې موقعيت لري؟

۲-زموږ په هېواد کې د رنګه فلزاتو کوم کانونه موجود دي؟

۳- د عينکو د مسو کان په کوم ځای کې موقعيت لري؟

کورنۍ دنده

د فلزاتو د اقتصادي ارزښت په اړه خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترکاڼي او حجاري

پوښتنه

ستاسو په آند، له ډبرو او لرګیو څخه په کومو برخو کې ګټه اخیستل کیږي؟

الف) ترکاڼي

هغه کسب دی چې له لرګیو څخه ښکلي وسایل لکه: صندوقونه، دروازې، کړکۍ، مېزونه، څوکۍ او داسې نور جوړوي. زموږ په هیواد کې د لرګیو صنعت له پخوا وختونو څخه دود دی. ترکاڼانو به له لرګیو څخه ډول ډول کړکۍ، ورونه(دروازې)، مېزونه، څوکۍ او داسې نور وسایل په بېلابېلو بڼو او ډولونو سره جوړول. د نورستان ولایت د لرګیو څوکۍ، مېزونه، صندوقونه او کړکۍ ډېرې ښکلې او ارزښتناکې دي او تل د ګرځندویانو د پام وړ ګرځېدلې دي. په ختیځو او سویلي ولایتونوکې ترکاڼان د کورونو او جوماتونو چتونه په بېلابېلو بڼو سره ښکلي کوي چې د کورونو او جوماتونو ښکلا پرې زیاتیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه صنعت ودې او پراختيا ته د دولت په پاملرنه زموږ د خلکو لپاره د کارونو او بوختياوو ښې آسانتياوې برابرېږي او د هېواد اقتصاد پرې پياوړی کېږي.

ب) حجاري

د زينتي وساېلو او لوښوجوړولو په موخه د ډبرو کېندلواو توګولو ته حجاري وايي. د حجاري صنعت زموږ په هېواد کې له پخوا څخه دود دی، د هېواد تکړه ډبر توږونکي د مرمرو او رخام له ډبرو څخه د کورونو او تعميرونو لپاره ډول ډول زينتي ډبرې او بېلابېل لوښي، لکه: پياله، ګيلاس، چايجوش، ميز او داسې نورجوړوي چې د هېواد په دننه او بهر کې د ښه بازار په درلودلو هنري او تاريخي اهميت لري.

د حجاري فابريکې په جلال آباد، هلمند او هرات ولايتونو کې جوړې شوې دي چې له توليد څخه يې د هېواد په دننه کې ګټه اخېستل کېږي او بهر ته هم لېږدول کېږي.

فعاليت

په ډلو کې د ترکاڼۍ او حجارۍ صنعت په اړه خبرې اترې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- ترکاڼان له لرګيو څخه کوم شيان جوړوي؟

۲- د لرګيو په صنعت کې زموږ د هېواد کوم ولايتونه مشهور دي ؟

۳- ډبر توږونکي له ډبرو څخه کوم شيان جوړوي؟

کورنۍ دنده

په کوم ځای کې چې ژوند کوئ، د هغو شيانو نومونه چې له لرګيو څخه جوړېږي، په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوداګري

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.

- د سوداګرۍ په مفهوم پوه شي.
- د داخلي او بهرنۍ سوداګرۍ په اقتصادي اهمیت پوه شي او هغه یو له بله سره توپیرکړای شي.
- د هېواد د صادراتو او وارداتو په اړه توضیحات ورکړای شي.
- د سوداګرۍ او د هغه له اقتصادي اهمیت سره مینه پیدا کړي.

درې څلویښتم لوست

سوداګري

پوښتنه: ستاسو په فکر، سوداګري د یوه هېواد په اقتصاد کې څه رول لري؟

انسانان د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره دې ته اړ دي، هغه توکي چې خپله یې تولید کړې وي پر نورو وپلوري او د خپلې اړتیاوړ توکي له نورو څخه ترلاسه کړي،دې ته سوداګري وايي. په بل عبارت، د ګټې په موخه د توکو اخیستلو او پلورلو ته سوداګري وايي.

سوداګري دوه ډوله ده: داخلي سوداګري او بهرنۍ سوداګري.

د هر هېواد پراختیا او پرمختګ د توکو په ډېر تولید پورې تړلې وي، څومره چې د هېواد صادرات ډېر وي، په هغه کچه بهرني اسعار (پیسې) هغه هېواد ته راوړل کېږي او پیسې یې ارزښت پیدا کوي او اقتصاد یې پیاوړی کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان داسې یو هېواد دی چې له وچې سره تړلی دی او له سمندرونو سره مستقیمه لار نه لري، خو له دې سره د نړۍ له زیاترو سوداګریزو بازارونو سره اړیکې لري.

د افغانستان سوداګري په کرنیزو (زراعتي) محصولاتو، د څارویو په تولیداتو او لاسي صنایعو باندې ولاړه ده.

افغانستان هرکال ډېرې تازه او وچې مېوې، لکه: پسته، بادام، جلغوزي، ممیز او داسې نور پاکستان، هندوستان، اروپا او امریکا ته لېږدوي.

زموږ د هېواد صادراتي توکي د څارویو تولیدات، پوستکي، د قره قل پوستکي او کولمې دي چې د اروپا او نورو هېوادونو بازارونو ته لېږدول کېږي چې په پایله کې یې ډېر خارجي اسعار (پیسې) هېواد ته راځي او د هېواد د اقتصاد په پرمختګ کې مهم رول لري.

فعالیت

په ډلو کې د سوداګرۍ د ګټو په اړه په خپلو منځونو کې خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- سوداګري څه ته وايي؟

۲- زموږ د هېواد سوداګري په کومو شیانو ولاړه ده؟

۳- زموږ د هېواد تر ټولو ډېر صادراتي توکي کوم دي؟

کورنۍ دنده

د افغانستان د صادراتو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخلي سوداګري

پوښتنه

ستاسو په آند، داخلي سوداګري د هېواد په اقتصادکې څه اهمیت لري؟

له یوې سیمې څخه بلې سیمې ته د ګټې اخیستنې په موخه د اضافي محصولاتو انتقالولو ته داخلي سوداګري وایي.

داخلي سوداګري نه یوازې ښارونه یو له بل سره نښلوي، د هېواد د بېلابېلو قومونو او قبایلو ترمنځ ټولنیزې، کلتوري او اقتصادي اړیکې هم ټینګوي او پراخوي. سوداګر له کلیو څخه ښارونو ته سوداګریز توکي لېږدوي او په مقابل کې د اړتیا وړ شیان د هېواد له لویو ښارونو څخه کلیو او ولسوالیو ته انتقالوي چې له دې فعالیت څخه سوداګران ګټه ترلاسه کوي او د خلکو اړتیاوې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوره کوي.

په عمومي توګه د هېواد سوداګران صنعتي اومه توکي، مېوې، د لاسي صنايعو توليدات او څاروي په ښارونوکې پلوري او په بدل کې د خلکو د اړتيا وړ شيان اړوندو سيمو ته انتقالوي.

فعاليت

په ډلو کې د داخلي سوداګرۍ په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- د کليو او ښارونو د خلکو ترمنځ د داخلي سوداګرۍ رول بيان کړئ.

٢- داخلي سوداګر د کليو او ښارونو ترمنځ کوم شيان انتقالوي؟

٣- ستاسو داستوګنې په سيمه کې کوم شيان پلورل او پېرودل کيږي؟ نوم يې واخلئ.

کورنۍ دنده

د داخلي سوداګرۍ په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرنۍ سوداګري

پوښتنه

ستاسو په آند، بهرنۍ سوداګري څه اهميت لري؟

صادرات

نورو هېوادونو ته د خرڅلاو او يا د بدلېدو په موخه د کاليو او نورو توکو لېږدولو ته صادرات وايي. صادرات د هېواد د اقتصاد په وده او پراختيا کې ډېر اهميت لري، له دې کبله بايد د صنعتي توليداتو او زراعتي محصولاتو پراختيا او لوړوالي ته پام وشي، چې زموږ د خلکو اړتياوې پوره او اضافي محصولات مو له هېواد څخه بهر ته صادر شي.هغه هېواد چې نورو هېوادونو ته ډېر کالي او توکي صادر وي،په هماغه کچه يې خپل اقتصاد لوړېږي.

زموږ د هېواد صادرات دادي: پنبه، وچې او تازه مېوې، وړۍ، کُلمې، پوستکي د قره قل پوستکي او طبي نباتات، لکه: زعفران، زيره، هنګ، شيرين بويا(خوږه ولې)، د لاسي صنايعو محصولات، لکه: غالۍ او داسې نور، چې له صادرولو څخه يې زموږ هېواد ته بهرني اسعار را وړل کېږي او د اقتصادي ودې لامل کېږي.

واردات

زموږ هېواد کرنيز محصولات او صنعتي توکي توليدوي. د دې لپاره چې زموږ د هېواد اقتصاد په کرنيزو محصولاتو، مالدارۍ او لاسي صنايعو ولاړ دی او صنعت يې ښه وده نه ده کړې چې د هېواد ټولې اړتياوې پوره کړي، نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړتیا وړ توکي، لکه: نفت، ګیس (طبیعي ګاز)، خوراکي توکي، د ودانیو توکي، نقلیه وسایط، درمل، د برېښنا سامان آلات او داسې نور له نورو هېوادنو څخه واردېږي.

د دې لپاره چې د کالیو او توکو د واردولو مخه ونیسو او یا تر یو بریده پورې هغه لږ کړو، نو باید د خپل هېواد تولېداتو او محصولاتو ته پام وکړو.

زموږ په هېواد کې د کرنې لپاره ځمکې شته چې د اوبو له زېرمو او زراعتي ماشینونو څخه په کار اخیستلو سره کولای شو کرنیز محصولات اوچت کړو.

په همدې توګه، د کانونو، نفتو او ګازو له رااېستلو سره کولای شو، د هېواد صنعت پراخه کړو، د هېواد کورنۍ اړتیاوې حل او هم اضافي محصولات بهر ته ولېږدوو.

فعالیت

په ډلو کې د صادراتو او وارداتو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د افغانستان ترټولو مهم صادراتي توکي کوم دي؟

۲- صادرات څه ته وایي؟

۳- د هېواد واردات څرنګه کمولای شو؟

کورنۍ دنده

په خپلو کتابچو کې د هغو شیانو نومونه ولیکئ چې له هېواد څخه بهر ته لېږدول کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د هېواد بندرونه

پوښتنه

کله د هېواد له کوم بندرخخه تېرشوي یاست؟

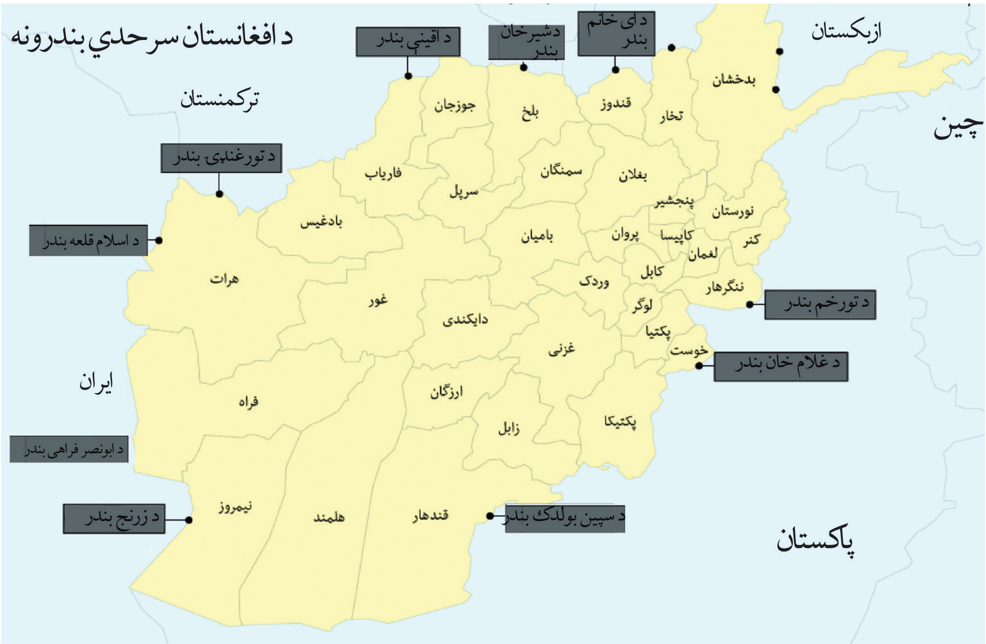

بندر د دوو هېوادونو ترمنځ هغه سرحدي نقطه ده چې د خلکو او سوداګريزو مالونو تګ راتګ او حمل ونقل پکې کېږي.

هغه هېوادونه چې له سمندر سره نښتي دي، سمندري بندرونه لري. خو هغه هېوادونه چې له سمندر سره لاره نه لري، د وچې بندرونه لري. زموږ د هېواد مهم بندرونه حېرتان، د آقينې، آی خانم، شيرخان، تورغونډۍ، اسلام قلعه، زرنج، تورخم، غلام خان، سپين بولدک او ابونصرفراهي دي.

د تورخم بندر: دا لويه سوداګريزه لاره ده. د افغانستان او پاکستان ترمنځ له ګڼې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګونې څخه ډکه سیمه ده چې د ډېورنډ د تحمیلي کرښې په اوږدو کې پرته ده.

د سپین بولدک بندر: دا بندر د کندهار ولایت په سویل کې د ډیورند د تحمیلي کرښې په اوږدو کې موقعیت لري او د افغانستان او پاکستان ترمنځ دویم لوی بندر دی.

د حیرتان بندر: د حیرتان بندر د بلخ ولایت په شمال، د افغانستان او ازبکستان ترمنځ پوله کې پروت دی، زموږ هېواد د منځنۍ آسیا له هېوادونو سره نښلوي او زموږ د هېواد یو مهم سوداګریزو بندر شمېرل کېږي.

د تورغونډۍ بندر: دا بندر افغانستان له ترکمنستان سره چې د افغانستان او منځنۍ آسیا د هېوادونو تر منځ مهمه سوداګریزه لاره ګڼل کېږي، نښلوي.

د اسلام قلعه بندر: د افغانستان او ایران ترمنځ سرحدي سیمه ده چې د هرات ولایت لویدیځ لوري ته موقعیت لري.

د بندرونو شتون د یوه هېواد لپاره ډېر مهم او حیاتي دی. له دغو لارو څخه د خلکو او د سوداګریزو مالونو تګ راتګ او لیږد رالیږد کېږي. له بندرونو څخه لاس ته راغلي ګټه زموږ د هېواد د عوایدو مهمه برخه ده.

فعالیت

په ډلو کې د هېواد د مهمو بندرونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د افغانستان د بندرونو نومونه واخلئ؟

۲- د تورغونډۍ د بندر په اړه معلومات ورکړئ؟

۳- د تورخم بندر زموږ هېواد له کوم هېواد سره نښلوي؟

کورنۍ دنده

د بندر ونو د اقتصادي اهمیت په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

د ژوند چاپېریال

د څپرکي موخې

زده کوونکي به د دې څپرکي په پای کې لاندې موخوته ورسېږي.

- د ژوند د چاپېریال په ګټو به پوه شي.
- د مختلفو سیمو اقلیم به وپېژني.
- د خپل هېواد د اقلیمونو ډولونه به تشریح کړي.
- د برېښنا د تولید د څرنګوالي او ارزښت په هکله به تشریحات ورکړي.
- د هېواد د کانونو، زیرموو د اهمیت او ارزښت په هکله به پوه شي.

اوو څلوېښتم لوست

د ژوند چاپېریال

پوښتنه: ستاسو په آند، انسانان د خپل ژوند د چاپېریال د پاک ساتلو لپاره ولې کوښښ کوي؟

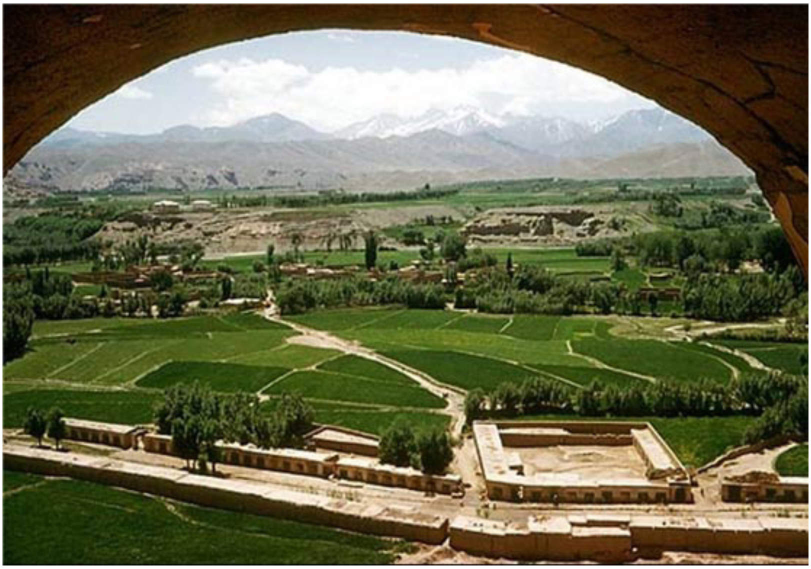

د ژوند د چاپېریال ساتل د اوسېدلو ځای د پاک او سمسور ساتلو په معنا دی.

د ژوند د چاپېریال ساتل د روغ جسم او غوره ژوند لپاره ضروري دی.

فاضله توکي، لوګي، خځلې، خاورې او دوړې د ژوند د چاپېریال د ککړتیا او د ډول ډول ناروغیو لامل ګرځي. چې باید په ټاکلو او مناسبو ځایونو کې وغورځول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور، جومات، مدرسه، ښوونځی، لارې، د کرنې ځمکې، باغونه، د سيل ځايونه، ويالې، سيندونه، ځاګانې، کاريزونه، چينې او نور چې د ژوند چاپېريال دی بايد پاک وساتل شي او د ونو او ځنګلونو له پرېکولو څخه يې ډډه وشي.

د کورنيو مشرانو او ښوونکو ته پکار ده چې زده کوونکو ته د ژوند د چاپېريال د پاک ساتلو په اړه ګټورې لارښوونې وکړي.

پاکوالی د روغتيا لپاره ډېر ضرور دی له دې امله بايد خپل ځان او چاپېريال پاک او سمسور وساتو. افغانستان زموږ د ټولو ګډ کور دی. د هغه پاک او سمسور ساتل د هر افغان دنده ده.

فعاليت

په ډلو کې د ژوند د چاپېريال د پاک ساتلو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- د ژوند چاپېريال څه شی دی؟

٢- ناپاکه چاپېريال څه زيانونه لري؟

٣- کوم شيان د ژوند چاپېريال ککړوي؟

کورنۍ دنده

د ژوند د چاپېريال د ساتلو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقليم

پوښتنه

وېلای شئ چې ستاسو د استوګنځي هوا څرنګه ده؟

اقليم، د هوا د حالاتو، لکه: تودوخه، اورښت، رطوبت او داسې نورو منځنی حد دی چې له ډېرشو کلونو څخه زيات په يوه سيمه کې تکرار شي.

د ځمکې د کرنې د سيمو اقليم د استوا له کرښې او له سمندر څخه د لرېوالي او د بحر له سطحې سره د لوړوالي د اختلاف له امله جلاجلا دی چې په لاندې ډول دي:

معتدل اقليم

په دغه اقليمي سيمه کې د کال په اوږدوکې بارانونه اوري، هوا يې نه ډېره توده او نه ډېره سړه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قطبي اقليم

د کال په اوږدو کې سوړ، وچ او کنګل وي.

غرنی اقليم

د ارتفاع او لوړوالي له امله سوړ او واورين وي.

صحرايي اقليم

د کال په اوږدو کې تود او وچ وي او لږ باران پکې اوري.

نيمه صحرايي اقلم

اوړی يې تود، وچ او ژمی يې سوړ او واورين وي.

مديترانه يي اقليم

اوړی يې تود، وچ او ژمی يې معتدل او باراني وي.

اقليمي سيمې د ځارويو او نباتاتو د ودې لپاره مناسبې سيمې دي. په دې توګه، د نباتاتو د کرښې لپاره د هرې سيمې د اقليم پېژندل اړين دي.

فعاليت

په ډلو کې د اقليم د ځانګړتياوو په اړه په خپلو کې خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- اقليم تعريف کړئ؟

۲-د اقليمونو د ډولونو نومونه واخلئ؟

۳- د صحرايي اقليم هوا څرنګه ده؟

کورنۍ دنده

د خپلې سيمې د اقليم په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان اقلیم

پوښتنه

څه فکر کوئ، ستاسو سیمه څه ډول اقلیم لري؟

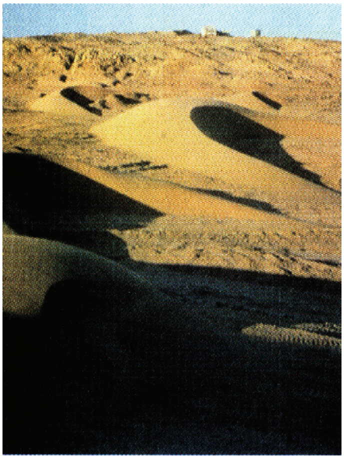

د صحرايي سيمه

مديترانه يي سيمه

افغانستان یو غرنی هېواد دی. د شمالي نیمي کرې په معتدله سیمه کې د استوا له کرښې او د هند له سمندره لرې پروت دی چې لاندې اقلیمونه لري:

۱- صحرايي اقلیم

زموږ د هېواد سهیل لوېدیځې سیمې، لکه: فراه، لښکرګاه او نیمروز، صحرايي اقلیم لري چې هلته باران لږ اوري، ورځې يې تودې او شپې يې سړې وي.

۲- نیمه صحرايي اقلیم

زموږ د هېواد شمالي ولایتونه نیمه صحرايي اقلیم لري؛ یعنې دوبی یې تود، وچ او ژمی یې په نسبي توګه سوړ او واورين وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- غرنۍ اقليم

د هېواد غرنۍ سيمې د ارتفاع له امله سړه هوا لري او په لوړو سيموکې يې تل په ژمي کې واورې اوري.

۴- مديترانه يي اقليم

د ننګرهار، کونړ او لغمان ولايتونه مديترانه يي اقليم لري. اوړی يې تود او وچ او ژمی يې معتدل او باراني وي. په دغو ولايتونو کې د نارنج، مالټې او ليموونې ښه حاصل ورکوي.

زموږ هېواد د بېلابېلو اقليمونو د لرلو له امله د ډول ډول غلو او باغونو د روزلو وړتيا لري چې د هرې سيمې اقليمي ځانګړتياوو ته په پام سره د هماغې سيمې د اقليم ځانګړي نباتات پکې کرل کېږي.

فعاليت

په ډلو کې د اقليمي ځانګړتياوو د ډولونو په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- د ننګرهار، کونړ او لغمان ولايتونه څه ډول اقليم لري؟

۲- زموږ د هېواد کومې سيمې صحرايي اقليم لري؟

۳- د نيمه صحرايي اقليم ځانګړتياوې بيان کړئ؟

کورنۍ دنده

د افغانستان د اقليم په اړه ځوکرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د برېښنا تولید

پوښتنه

څه فکر کوئ، برېښنا څرنګه تولید پرې؟

برېښنا هغه انرژي ده چې د تودوخې د رامنځته کېدو، روښنايي او د ماشينونو په کار اچولو او داسې نورو برخو کې ورڅخه ګټه اخيستل کېږي.

افغانستان يو غرنی هېواد دی چې له غرونو څخه يې ډېر سيندونه سرچينه اخلي. هغه اوبه چې له غرنيو سيمو څخه هوارو سيمو ته رابهيږي، د يوې قوي لرونکي دي چې خلکو له پخوا څخه تر نن پورې له هغو څخه ډول ډول ګټې اخيستي دي؛ د بېلګې په توګه: خلک د کرنې په برخه کې له اوبو څخه د ګټې اخېستلو سربېره داوبو له قوي څخه د ژرندو او پايکوګانو په فعالولو او د توربينونو په نصبولو سره برېښنا تولید او له هغې څخه په روښنايي، د ماشينونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په کار اچولو او داسې نورو برخو کې ګټه اخلي. تردې مهاله، زموږ په هېواد کې د برېښنا ډېر بندونه پرسیندونو ودان شوي دي چې مهم بندونه يې، د ماهيپر، نغلو، سروبي، درونټې، کجکي، جبل سراج، پلخمري او سلما بندونه دي. د دې بندونو برېښنا د هوايي او د ځمکې لاندې لينونو او کېبلونو په واسطه ښارونو او فابريکو ته لېږدول شوې ده.

زموږ په هېواد کې پر دې سربېره چې د اوبو له برېښنا څخه کار اخلي، د لمر او باد له انرژۍ څخه هم برېښنا ترلاسه کوي. حرارتي برېښنا د طبيعي ګازونو، نفتو او د ډبرو سکرو له انرژي څخه توليدېږي. نن په نړۍ کې له هسته يي انرژۍ څخه هم زياته برېښنا توليد وي.

فعاليت

په ډلو کې د برېښنا د توليد په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

١- خلکو په پخوا وختونو کې د اوبو له قوې څخه څرنګه کار اخيسته؟

٢- له اوبو څخه څنګه کار اخيستلای شو؟

٣- د سيند له اوبو څخه برېښنا څرنګه ترلاسه کېږي؟

کورنۍ دنده

د خپل هېواد د برېښنا د بندونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان کانونه او طبیعي زېرمې

پوښتنه

ستاسو په آند، د افغانستان مهم کانونه کوم دي؟

کان هغه ځای ته ویل کېږي چې په هغې کې د فلزاتو ډولونه او قیمتي ډبرې شتون لري.

افغانستان د ځمکنیو زېرمو او کانونو له امله شتمن هېواد دی. زموږ په هېواد کې کانونه او طبیعي زېرمې، لکه: سره زر، سپین زر، لاجورد، زمرد، جست، مس، د ډبرو سکاره، طبیعي ګاز، نفت، مالګه، سلفر، ګوګړ، ګچ او داسې نور شتون لري.

د نفتو او طبیعي ګازونو زېرمې د تخار، کندز، جوزجان، فاریاب، بادغیس، هرات، پکتیکا او نورو ولایتونو کې تثبیت شوي دي. همداراز، د مسوکان د لوګر ولایت د عینکو په سیمه کې او د اوسپنې کان د بامیانو ولایت د حاجي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګک په سیمه کې موقعیت لري.

له بده مرغه تراوسه پورې د ځمکې لاندې له زیاترو زېرمو څخه په ښه او فني ډول ګټه نه ده اخېستل شوې. د ډبرو سکاره چې د تودوخې لپاره ورڅخه کار اخیستل کېږي، د بغلان ولایت د کرکر او آشپشتې له کانونو او د سمنګانو د دره صوف څخه او مالګه د تخار او هرات له نمکسار څخه لاسته راځي.

همدارنګه زینتي ډبرې، لکه: مرمر او رخام د غزني ولایت په جاغوري، ننګرهار، هلمند، کندهار، غوربند، میدان وردګ او پر نورو سیمو کې په پریمانه توګه موندل کېږي.

د کاني زېرمو صحیح او فني استخراج پرته له دې چې خلکو ته د کار زمینه برابروي، زموږ د هېواد د اقتصاد په لوړوالي کې هم ډېر ارزښتناک رول لري.

فعالیت

په ډلو کې د طبیعي زېرمو او د کانونو د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

۱- زموږ د هېواد په کومو ولایتونو کې د نفت او ګازو زېرمې شته لري؟

۲- د زینتي ډبرو نمونه واخلئ؟

۳- د ډبرو له سکرو څخه څ ه کار اخیستل کېږي؟

کورنۍ دنده

د عینکو د مسو د کان په اړه په خپلو کتابچو کې خو کرښې ولیکئ.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library